

ΟΙ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΑΜΕΡΙΚΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1949-1989

Πτυχιακή Εργασία

Πετεινάρης Αναστάσιος

A.M I2018157

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Δαμηλάκου Μαρία

Κέρκυρα 2022

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	3
Η Εξέλιξη του Ελληνικού Αντιαμερικανισμού- Από το Δόγμα Τρούμαν στην επταετία των Συνταγματαρχών	6
Ο ξένος παράγοντας κατά το πρώιμο μετεμφυλιακό κράτος	6
Η όξυνση του φαινομένου: Ο κλονισμός των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και το Κυπριακό ζήτημα	9
Το φαινόμενο της ετεροδικίας.....	12
Η ταραχώδης δεκαετία του 60'	17
Η κρίση των Ιουλιανών και το Φοιτητικό Κίνημα	20
Ο ρόλος της Αμερικής στη δημόσια σφαίρα και τον ελληνικό τύπο	25
Η «Χούντα» των συνταγματαρχών	31
Η Εξέγερση του Πολυτεχνείου.....	33
Από την κατάρρευση της «Χούντας» ως το τέλος της μεταπολίτευσης	36
Η Γ' Ελληνική Δημοκρατία και οι νέοι πολιτικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί.....	36
Το ΠΑΣΟΚ και η «Αλλαγή».....	40
Η Τρομοκρατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη.....	44
Επίλογος- Συμπεράσματα.....	51
Βιβλιογραφία.....	53
Πρωτογενείς Πηγές	54

Σημείωμα συγγραφέα

Η/Ο συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως θέμα την ανάπτυξη του φαινομένου του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα, μέσα από τις υπάρχουσες μελέτες, ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, καθώς και τη μελέτη αρχειακών πηγών, όπως αρχεία εφημερίδων της εποχής, προκηρύξεις και ομιλίες πολιτικών προσώπων. Τα αποτελέσματα που αναμένονται μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της έχουν διττό σκοπό: αφενός την εξοικείωση με τη χρήση αρχειακών πηγών και βιβλιογραφικών αναφορών, και αφετέρου την εμβάθυνση σε ένα θέμα που συνάδει με τα θεματικά ενδιαφέροντα του γράφοντος.

Δομικά η εργασία θα χωριστεί σε δύο μέρη εκ των οποίων κάθε μέρος θα υποδιαιρείται σε υποκεφάλαια. Το πρώτο μέρος της εργασίας θα επικεντρωθεί στη γέννηση του φαινομένου στον Ελλαδικό χώρο, σε συνάρτηση πάντα με τις πολιτικές και κοινωνικές συγκυρίες. Θα παρακολουθήσουμε την εξέλιξη και την όξυνση του φαινομένου κατά τη δεκαετία του 50' και του 60', καθώς και το πώς λειτούργησαν προς την εκδήλωση των αντιαμερικανικών αισθημάτων μεγάλες κρίσεις, όπως το Κυπριακό ζήτημα με την όξυνση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και η κρίση των Ιουλιανών το 1965.

Στη συνέχεια θα γίνει εκτενής αναφορά στο πώς προσλάμβανε τον ρόλο της αμερικανικής εμπλοκής στη χώρα, τόσο ο Τύπος της εποχής όσο και η κοινή γνώμη. Το πρώτο μέρος θα ολοκληρωθεί με την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας στη χώρα το 1967 και τη μεγαλειώδη εξέγερση του Πολυτεχνείου που συνέβαλε, σε συνδυασμό με τη Κυπριακή τραγωδία, στην πτώση του καθεστώτος.

Στο δεύτερο μέρος θα παρατεθούν στοιχεία για το πώς εξελίχθηκε η εκδήλωση του αντιαμερικανισμού στη χώρα μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας. Το δεύτερο αυτό μέρος θα περιλαμβάνει αναφορές στους νέους πολιτικούς σχηματισμούς που δημιουργήθηκαν και θα εξεταστεί αν εκείνοι αποτέλεσαν ή όχι προσοδοφόρο πεδίο για την έκφραση του αντιαμερικανισμού. Ιδιαίτερη μνεία θα γίνει σε ξεχωριστό κεφάλαιο για τη δημιουργία του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ) και κατά πόσο αυτό υλοποίησε τη περίφημη «αλλαγή» η οποία ήταν αλληλένδετη προεκλογικά με την αντιαμερικανική ρητορική.

Η εργασία θα ολοκληρωθεί με την αναφορά στη τρομοκρατική οργάνωση «17 Νοέμβρη» και στο πώς ο αντιιμπεριαλιστικός και αντιαμερικανικός της προσανατολισμός έγινε φορέας οργανωμένων τρομοκρατικών ενεργειών εις βάρος φυσικών προσώπων τα οποία, σύμφωνα με την οργάνωση, αποτελούσαν την προσωποποίηση της απώλειας της εθνικής ανεξαρτησίας στη χώρα.

Ο αντιαμερικανισμός αποτελεί ένα πεδίο μελέτης το οποίο επεκτείνεται σε διάφορες θεματολογικές πτυχές. Ενδεικτικά, όπως αναφέρει η Ζηνοβία Λαλιούτη στο πόνημα της «Ο Αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989», συναντώνται τέσσερις κυρίαρχοι τύποι έκφρασης του αντιαμερικανισμού.

Ο πρώτος είναι ο πολιτικός αντιαμερικανισμός ο οποίος επικεντρώνεται στη κριτική των πολιτικών που εφήρμοσε, ή εφαρμόζει η Αμερική. Ο δεύτερος τύπος είναι ο ιδεολογικός αντιαμερικανισμός, η αποστροφή δηλαδή που εκφράζεται προς τις Η.Π.Α από μια σειρά αντίπαλων ιδεολογικών προς την Αμερική πόλων, όπως ενδεικτικά είναι ο Κομμουνισμός, ο εθνικισμός και ο ισλαμικός φονταμενταλισμός.

Ο τρίτος τύπος επικεντρώνεται στην εργαλειοποίηση της εχθρότητας προς τις Η.Π.Α προκειμένου να προπαγανδιστούν, κυρίως από πολιτικά πρόσωπα και φορείς, θέσεις που στοχεύουν στη δαιμονοποίηση της Αμερικής και την εξασφάλιση ενός αποδιοπομπαίου τράγου προκειμένου να καμουφλαριστούν οι εσωτερικές κυβερνητικές αστοχίες.

Ο τελευταίος τύπος έκφρασης του αντιαμερικανισμού ονομάζεται επαναστατικός και συνήθως απαντάται στη διαμάχη δύο πλευρών στο εσωτερικό μιας χώρας για την ανάληψη της εξουσίας με τη χρήση βίας. Η μία πλευρά συνήθως διακρίνεται για τον φιλοδυτικό προσανατολισμό της, ενώ η δεύτερη προκειμένου να εξασφαλίσει τα απαραίτητα κοινωνικά ερείσματα και να διαφοροποιηθεί από τη πρώτη υιοθετεί αντιαμερικανική «πλεύση» και ρητορική και εν τέλει οι δυο πλευρές καταλήγουν σε πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ τους.¹ Χαρακτηριστικό παραδείγματα των παραπάνω αποτελούν ο πόλεμος της Κορέας (1950-1953) όπου κατά τη διάρκεια της πολεμικής σύρραξης η Βόρεια Κορέα χαρακτηριζόταν για τον αντιαμερικανικό της προσανατολισμό, ενώ η Νότια Κορέα ήταν προσκείμενη στο Δυτικό στρατόπεδο.

¹ Λαλιούτη Ζηνοβία, *Ο Αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, Ασίνη, Αθήνα 2016, σελ. 22

Η παρούσα εργασία θα ασχοληθεί μόνο με τη μελέτη του αντιαμερικανισμού ως φαινομένου στον ελληνικό χώρο, σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Στόχος της εργασίας αυτής είναι να είναι να μελετηθούν οι διάφορες εκφράσεις του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα, οι οποίες συνέδεσαν την αμερικανική εμπλοκή με τη μείωση της εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας και με τις εσωτερικές πολιτικές κρίσεις. Τέλος, θα παρουσιαστούν οι αντιαμερικανικές διαδηλώσεις που ακολούθησαν έπειτα από κάθε εσωτερική κρίση, σε συνάρτηση πάντα με τα γεγονότα που διαδραματίζονταν σε διεθνές επίπεδο και πως όλα τα παραπάνω διαμόρφωσαν κάποιες συγκεκριμένες όψεις για την Αμερική στο κοινωνικό σύνολο.

Η Εξέλιξη του Ελληνικού Αντιαμερικανισμού- Από το Δόγμα Τρούμαν στην επταετία των Συνταγματαρχών

Ο ξένος παράγοντας κατά το πρώιμο μετεμφυλιακό κράτος

Η λήξη της σχεδόν δεκαετούς πολεμικής εμπειρίας της Ελλάδας, της οποίας το αποκορύφωμα αποτέλεσε η εμφύλια σύρραξη μεταξύ των κομμουνιστών και των αστικών δυνάμεων, έβρισκε τη χώρα σε μια προσπάθεια ανασυγκρότησης, σταθεροποίησης αλλά και εκκαθάρισης της κοινωνίας από τα προσκείμενα στην κομμουνιστική Αριστερά στοιχεία.

Τον Μάρτιο του 1947, στις παραμονές δηλαδή της έκρηξης του τελευταίου και πιο αιματηρού επεισοδίου της εμφύλιας σύγκρουσης, η Μεγάλη Βρετανία διακήρυττε πως μετά τη 30η Μαρτίου θα έπαυε την οποιαδήποτε βοήθεια στην Ελλάδα με ταυτόχρονη αποχώρηση όλων των στρατευμάτων της από τη χώρα. Το «βάρος» της κηδεμονίας της Ελλάδας μετατοπιζόταν στην απέναντι όχθη του Ατλαντικού και πιο συγκεκριμένα στις Η.Π.Α, οι οποίες μέσω του περίφημου πια δόγματος Τρούμαν διακήρυτταν ότι θα παράσχουν οποιαδήποτε βοήθεια χρειαστεί, κυρίως στρατιωτική, στην Ελλάδα και τη Τουρκία προκειμένου να αποσοβήσουν τον Κομμουνιστικό κίνδυνο.² Η Αμερική υιοθετούσε την πολιτική της «ανάσχεσης», όπως έμεινε γνωστή, η οποία όριζε ότι θα επεμβαίνουν όπου χρειαστεί και με όποιο τρόπο χρειαστεί προκειμένου να ανακόψουν την κομμουνιστική προέλαση και να «διαφυλάξουν» τις δημοκρατίες. Το Σχέδιο Μάρσαλ που ακολούθησε το 1947 προέβλεπε την οικονομική ενίσχυση των ευρωπαϊκών κρατών που είχαν πληγεί από τον πόλεμο και αποτελεί σημείο αναφοράς στο πρώιμο στάδιο του Ψυχρού Πολέμου. Γνωρίζουμε ωστόσο ότι το διακύβευμα δεν ήταν άλλο από το να δημιουργήσουν έναν δικό τους δίκτυο χωρών εξαρτημένων από τις Η.Π.Α προκειμένου να εδραιώσουν την κυριαρχία τους και να μπορέσουν να

² Thomas W. Gallant, *Νεότερη Ελλάδα, Από τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας*, Πεδίο, Αθήνα 2017, σελ. 379-380

ξεπεράσουν σε ισχύ το αντίπαλο δέος το οποίο δεν ήταν άλλο από τη Σοβιετική Ένωση.³

Μέχρι εκείνη την περίοδο η κοινή γνώμη γνώριζε ότι η μοίρα της χώρας ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τα βρετανικά συμφέροντα, ωστόσο η νέα πραγματικότητα που διαμορφωνόταν, στην οποία η Αμερική αναδεικνυόταν ως ο κυριότερος ρυθμιστικός παράγοντας στη ζωή της χώρας, αντιμετωπίστηκε ποικιλοτρόπως. Αρχικά η εμπλοκή της Αμερικής στα ελληνικά πράγματα διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην έκβαση του εμφυλίου πολέμου και στην επικράτηση των αστικών δυνάμεων. Τα επόμενα χρόνια, το μετεμφυλιακό ελληνικό κράτος θα έμενε όλο και περισσότερο προσδεμένο στα αμερικανικά συμφέροντα.

Οι πρώτες εκδηλώσεις του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα επομένως ήταν απόρροια της πολιτικής και οικονομικής εξάρτησης της χώρας από τις Η.Π.Α μέσω του Δόγματος Τρούμαν, η οποία ξεκίνησε από το 1947 και απασχόλησε το κοινωνικό και πολιτικό σκηνικό της χώρας καθ' όλη τη περίοδο που μελετάμε, δηλαδή ως το 1989.⁴

Η επέμβαση της Αμερικής στο ελληνικό πολιτικό σκηνικό έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι τη περίοδο εκείνη, μεταξύ 1947-1952, οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν ασταθείς, επομένως το να είναι φιλικά προσκείμενες προς τον ξένο παράγοντα αποτελούσε κομβικό κριτήριο προκειμένου να διατηρηθούν στην εξουσία, ιδιαίτερα μετά την ήττα των κομμουνιστών στον εμφύλιο. Η Αμερική εφήρμοσε αρχικά το λεγόμενο «φιλελεύθερο πείραμα» προσπάθησε δηλαδή να προωθήσει δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις, κάτι που σταδιακά εγκατέλειψε, ιδιαίτερα κατά την έναρξη του πολέμου της Κορέας. Η στρατηγική που ακολούθησε από το σημείο εκείνο και έπειτα, σε διεθνές επίπεδο, στα πλαίσια της Κομμουνιστικής ανύψωσης, ήταν να στηρίζει πρόσωπα που συμβαδίζουν με τη λογική του αντικομμουνισμού, ακόμα και αν αυτά τα πρόσωπα εκπροσωπούσαν αντιδημοκρατικές θέσεις.

Στην περίπτωση της Ελλάδας ο απεσταλμένος πρέσβης της Αμερικής Τζον Πιούριφοϋ ο οποίος έφτασε στη χώρα το 1950, ουσιαστικά αποτέλεσε τον απόλυτο ρυθμιστή των ελληνικών πραγμάτων. Η πεποίθηση του ότι ο πρωθυπουργός Πλαστήρας οδηγούσε τη χώρα σε κομμουνιστική τροχιά διαδραμάτισε καθοριστικό

³ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, Πατάκη, Δέκατη Τέταρτη Έκδοση, Αθήνα, Απρίλιος 2019, σελ. 90-99

⁴ *Λαλιούτη*, ό.π., σελ. 64-65

ρόλο στις εξελίξεις αφού ο Στρατάρχης Αλέξανδρος Παπάγος ανέλαβε την ηγεσία της συντηρητικής παράταξης η οποία με το νεοϊδρυθέν κόμμα του Ελληνικού Συναγερμού επικράτησε στις εκλογές του 1952 και ανέλαβε την εξουσία. Η εξέλιξη αυτή ώθησε την Αμερική να αποσύρει μεγάλο μέρος των στρατευμάτων της από την Ελλάδα, κυρίως για οικονομικούς λόγους, και να επικεντρωθεί στην ισχυροποίηση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (NATO) χωρίς να χρειάζεται να αναλάβει νέες υποχρεώσεις για χώρες όπως η Ελλάδα.⁵ Η Ελλάδα, εισήλθε και εκείνη στους κόλπους του NATO μαζί με τη Τουρκία, λίγους μήνες πριν την εκλογική νίκη του Αλέξανδρου Παπάγου. Πιο συγκεκριμένα στα πλαίσια της διεύρυνσης της Βορειοατλαντικής συμμαχίας και ειδικότερα χάρη στους γεωπολιτικούς σκοπούς που εξυπηρετούσαν οι δύο χώρες για την Αμερική, εντάχθηκαν στη συμμαχία τον Φεβρουάριο του 1952.⁶

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το πώς αντιμετώπισαν οι τρεις βασικοί ιδεολογικοί πόλοι της χώρας (Αριστερά- Κέντρο- Δεξιά) την αμερικανική ανάμειξη. Ξεκινώντας από την Αριστερά ήδη κατά την ανακοίνωση του Δόγματος Τρούμαν ο Νίκος Ζαχαριάδης, εκφράζοντας την θέση του ΚΚΕ, αναφέρθηκε σε ιμπεριαλιστικές βλέψεις της Αμερικής οι οποίες γίνονταν αποδεκτές από τους ντόπιους «μοναρχοφασίστες» πολιτικούς⁷ ενώ ο Ριζοσπάστης λίγες μέρες αργότερα έβλεπε την αμερικανική επέμβαση ως μια προσπάθεια αποικιοποίησης και ξεπουλήματος της χώρας στους Αμερικανούς.⁸

Για τη Δεξιά αλλά και το εθνικόφρον Κέντρο, η φιλοαμερικανική πολιτική αποτελούσε μονόδρομο αφού αναλογιζόμενοι τα αντικομμουνιστικά τους αισθήματα δεν θα ήταν παράλογο να αναφέρουμε ότι ίσχυε η φράση «ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου». Πιο συγκεκριμένα στον δεξιό λόγο επικρατούσε η λογική της θυσίας της εθνικής ανεξαρτησίας, με τη μορφή της εθελούσιας νομιμοποίησης της ανάμειξης των Αμερικανών στα ελληνικά πράγματα, προκειμένου να περιορισθεί ο κομμουνιστικός κίνδυνος και να εξασφαλιστεί η επικράτηση του αστικού κράτους, ιδιαίτερα σε μια εποχή μεταπολεμική η οποία χαρακτηρίζεται από τον Ψυχρό Πόλεμο και τη σύγκρουση ιδεών μεταξύ της καπιταλιστικής Δύσης, από τη μία, και της

⁵ Συλλογικό, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Νικητές και Ηττημένοι, 1949-1974, Νέοι Ελληνικοί Προσανατολισμοί: ανασυγκρότηση και ανάπτυξη*, 9^{ος} Τόμος, Ιούλιος 2004, σελ.112

⁶ Ό.π, σελ.113

⁷ Ριζοσπάστης, 2.3.1947

⁸ Ριζοσπάστης, 7.3.1947

Σοβιετικής Ένωσης από την άλλη.⁹ Ενδεικτικά, στον δεξιό τύπο επικρατούσαν εγκωμιαστικά λόγια για την Αμερική, η οποία σύμφωνα με τους αρθρογράφους αποτελούσε τον εγγυητή της ειρήνης αλλά και της ανάπτυξης του καπιταλισμού στην χώρα.^{10 11}

Τέλος, ο κεντρώος χώρος εκ πρώτης όψεως έκρινε θετικά την αμερικάνικη εμπλοκή στη χώρα, ωστόσο ήταν κατά μιας νέας κηδεμονίας. Το ζητούμενο επομένως για τον κεντρώο χώρο δεν ήταν οι Αμερικανοί να αναλάβουν τον ρόλο που μέχρι πρότινος έφερναν εις πέρας οι Βρετανοί, ωστόσο η κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η χώρα δεν της επέτρεπε να διατηρήσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης με χάραξη ανεξάρτητης και ανεπηρέαστης πολιτικής.¹²

Η Κυβέρνηση Παπάγου θέσπισε μια σταθερά φιλοαμερικανική πολιτική, άλλωστε η ένταξη της χώρας στο NATO προέβλεπε κάποιες υποχρεώσεις από τη πλευρά της. Πράγματι, σε αυτό το πλαίσιο η χώρα συμφώνησε στις 12 Οκτωβρίου 1953 τη παραχώρηση στρατιωτικών δυνάμεων, όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο, αλλά και την εγκαθίδρυση αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα. Αν και δεν εμπίπτει στη θεματολογία της συγκεκριμένης εργασίας, αρμόζει να αναφέρουμε λόγω των γεγονότων του Κυπριακού που θα εξετάσουμε παρακάτω, ότι η Κυβέρνηση του Παπάγου προώθησε την ελληνοτουρκική φιλία, μια ενέργεια που προσπάθησε να ισχυροποιήσει επισκεπτόμενος ο ίδιος ο Έλληνας πρωθυπουργός την Τουρκία το 1953 κάτι που όμως εκ των υστέρων γνωρίζουμε ότι δεν τελεσφόρησε.¹³

Η όξυνση του φαινομένου: Ο κλονισμός των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και το Κυπριακό ζήτημα

Στις αρχές του 1954 εκδηλώθηκε ένα νέο φαινόμενο το οποίο έμελλε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην έξαρση του αντιαμερικανισμού στη χώρα. Η Κύπρος μέσω της Εθνικιστική οργάνωσης ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κύπριων Αγωνιστών) με ηγέτη της

⁹ Λαλιούτη Ζηνοβία, *ό.π.*, σελ.72

¹⁰ *Καθημερινή*, 21.3.1947

¹¹ *Καθημερινή*, 9.3.1947

¹² *Τα Νέα*, 13.3.1947 (Συλλογικό, 2021) (1997) (Beaton, Ιούλιος 2020)

¹³ Συλλογικό, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Επετειακή Έκδοση για τα 200 Χρόνια από την Επανάσταση του 1821*, Μέρος Α, Τόμος 36, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2021,σελ. 184

τον πρώην συνταγματάρχη του Ελληνικού στρατού, Γεώργιο Γρίβα, ξεκίνησε ένοπλο αγώνα με σκοπό να απαλλάξει την Κύπρο από τον Βρετανικό ζυγό.

Η Βρετανία προκειμένου να περιπλέξει τη κατάσταση εμφάνισε την Τουρκία ως ενδιαφερόμενη για την Κύπρο δύναμη και πια είχαν διαμορφωθεί τρία στρατόπεδα, το Βρετανικό, το Τουρκικό και το ελληνοκυπριακό. Η Βρετανία επομένως χρησιμοποίησε την Ελλάδα και τη Τουρκία ως μέσα για να καταστεί αδύνατη η επίλυση του ζητήματος αφού δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Κύπρος δεν αποτελούσε μια ομοιογενή εθνοτικά περιοχή αλλά ένα μείγμα Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων και όλα αυτά υπό Βρετανική διοίκηση. Επομένως καθίσταται σαφές ότι οι εσωτερικές αναταραχές δεν θα αργούσαν να εκδηλωθούν. Άλλωστε ήδη από μια τριμερή διάσκεψη στις 29 Αυγούστου 1955 η Τουρκία κατέστησε σαφές ότι ήταν κάθετη σε οποιαδήποτε μορφή λύσης και χρησιμοποίησε τη κατάσταση που είχε διαμορφωθεί προκειμένου να εκμεταλλεύεται την όξυνση του Κυπριακού ώστε να προωθεί διώξεις κατά των Ελλήνων ομογενών. Το αποκορύφωμα της εχθρικής συμπεριφοράς της Τουρκίας του οποίου συνακόλουθο αποτέλεσμα ήταν η εγκατάλειψη κάθε διαύλου επικοινωνίας μεταξύ Αθήνας και Άγκυρας, αποτέλεσε το πογκρόμ κατά των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης τον Σεπτέμβριο του 1955.¹⁴

Η τελευταίες εξελίξεις προκάλεσαν την έκρηξη του αντιπολιτευτικού τύπου ο οποίος έθετε και πάλι στο προσκήνιο το ζήτημα της εθνικής ανεξαρτησίας, η οποία όχι μόνο είχε θυσιαστεί για τους Αμερικανούς αλλά επίσης στη συγκεκριμένη περίπτωση θυσιαζόταν και η Κύπρος κατόπιν απαίτησης τους, καταλογίζονταν ευθύνες επομένως στην Κυβέρνηση ότι τηρεί στάση «μειωμένης ευαισθησίας» προς το Κυπριακό, καθ' υπαγόρευση της Αμερικής, η οποία τηρούσε ευνοϊκή στάση προς τη Τουρκία και τη Βρετανία.¹⁵ Η Αριστερά απηύθυνε εκκλήσεις ώστε η Ελλάδα να σταματήσει να ταυτίζει την εξωτερική της πολιτική με τις επιταγές των Αμερικανών και αντ' αυτού να λειτουργήσει με τη λογική των ίσων αποστάσεων καθώς παρουσίαζαν τα σοσιαλιστικά κράτη ως έναν δυνητικά φιλικό σύμμαχο, ενώ αντίθετα, η Αμερική αποτελούσε μια αυταρχική και ιμπεριαλιστική δύναμη.¹⁶

¹⁴ Παπαρηγόπουλος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Πεντάτομη Έκδοση, Τόμος 5, 1882-1974, National Geographic Greece, Αθήνα, σελ. 138-139

¹⁵ *Η Αυγή*, 2.10.1954

¹⁶ Λαλιούτη, *ό.π.*, σελ. 106

Τον Οκτώβριο του 1955 πεθαίνει ο πρωθυπουργός Παπάγος ο οποίος δεχόταν πιέσεις όλο τον προηγούμενο διάστημα από τον Βασιλιά Παύλο να εγκαταλείψει το αξίωμά του λόγω της βεβαρημένης υγείας του. Διάδοχος του στη Πρωθυπουργία αναδείχτηκε από τον ίδιο τον Βασιλιά Παύλο ο μέχρι πρότινος υπουργός Δημοσίων Έργων Κωνσταντίνος Καραμανλής.¹⁷

Η αλλαγή αυτή στο πολιτικό σκηνικό επισφραγίστηκε με τις εκλογές της 19^{ης} Φεβρουαρίου 1956 στις οποίες η ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσης) που αποτέλεσε τον συνεχιστή του Λαϊκού Συναγερμού, επικράτησε στις εκλογές και εξελέγη κυβέρνηση παρότι έλαβε μικρότερο ποσοστό σε σχέση με τη ΔΕ (Δημοκρατική Ένωσης) 47,8% έναντι 48,2. Ο Καραμανλής ανέλαβε και πάλι πρωθυπουργός, ενώ σημαντικό γεγονός αποτελεί και η είσοδος στη βουλή της ΕΔΑ (Ενωμένη Δημοκρατική Αριστερά) η οποία εξελέγη υπό τη σκέπη της ΔΕ.¹⁸

Οι αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό όχι μόνο δεν κατεύνασαν τον αντιαμερικανικό λόγο αλλά αυτός, με εφιαλτήριο τα γεγονότα του Κυπριακού, εντάθηκε. Χαρακτηριστικά ο αρχηγός της ΕΔΑ, Ι.Πασσαλίδης αναφέρει σε ομιλία του στη Βουλή:

“ [...] Όταν οι Άγγλοι έχουν εκτραπεί σε όργιο τρομοκρατίας στην Κύπρο, οι Τούρκοι μας υβρίζουν και μας απειλούν και τ’ άλλα μέλη του ΝΑΤΟ, με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες, ανέχονται ή ευλογούν αυτήν την κατάσταση, είναι απαραίτητο η Κυβέρνηση να δηλώσει απεριόριστη πίστη στις συμμαχίες της και στη φιλία μ’ αυτές τις χώρες[...] Αν η Κυβέρνηση ήθελε να βρίσκεται σύμφωνη με τους πόθους του Κυπριακού και του Ελληνικού λαού και να κερδίσει μια παραδεκτή λύση, έπρεπε ναχη καταλάβει ότι αυτή δεν συμβαδίζεται με πολιτική τυφλής προσηλώσεως προς το ΝΑΤΟ και την Αγγλοτουρκική φιλία.”¹⁹

Όσο τα γεγονότα αυτά διαδραματίζονταν στον ελληνικό χώρο, στη Κύπρο η κατάσταση επιδεινωνόταν. Οι Τουρκοκύπριοι το καλοκαίρι του 1957 συνέστησαν τη δική τους ένοπλη οργάνωση. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στη κλιμάκωση της βίας σχεδόν καθ’ όλη τη διάρκεια του 1958 μεταξύ των Ελληνοκύπριων και των Τουρκοκυπρίων. Για όλη αυτή τη κατάσταση έγινε προσπάθεια να διευθετηθεί το ζήτημα υπό, τη

¹⁷ Συλλογικό, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Επετειακή Έκδοση για τα 200 Χρόνια από την Επανάσταση του 1821, Μέρος Α, Τόμος 36, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2021, σελ.190

¹⁸ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π, σελ. 194

¹⁹ *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων*, Τόμος Α’, 1915-1956 Αγόρευση Ιωάννη Πασσαλίδη, Επίσημα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Περίοδος Δ’, Σύνοδος Α’, 5.4.1956, Αθήνα 1997, σελ. 102-103

διαιτησία του NATO, με τη συμμετοχή της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας σε συνομιλίες. Το σχέδιο McMillan που προτάθηκε τον Ιούνιο και τον Αύγουστο του 1958, απορρίφθηκε από την ελληνική πλευρά καθώς γίνονταν εμφανείς οι προσπάθειες για διχοτόμηση της νήσου.

Η «λύση» φάνηκε να προκύπτει τον Φεβρουάριο του 1959 όπου οι Καραμανλής, Μακάριος και McMillan υπέγραψαν τις συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου. Σε αυτή τη συμφωνία μεταξύ άλλων προβλεπόταν η ανεξαρτησία του νησιού και η υπαγωγή του σε ειδικό καθεστώς διακυβέρνησης στο οποίο θα συμμετείχαν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι. Η Βρετανία, η Ελλάδα και η Τουρκία ορίζονταν ως εγγυήτριες δυνάμεις, ενώ κατέστη σαφές ότι δεν προβλέπεται σε καμία περίπτωση διχοτόμηση ή ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Πρόεδρος ορίστηκε, ο μέχρι πρότινος εξόριστος, Μακάριος ενώ ο αντιπρόεδρος, ο οποίος ήταν Τουρκοκύπριος, διατηρούσε το δικαίωμα να ασκήσει βέτο σε ζητήματα άμυνας, ασφάλειας και εξωτερικής πολιτικής.²⁰

Η υπογραφή των παραπάνω συμφωνιών βασίστηκαν σε σαθρά θεμέλια, όπως θα φανεί και από τα γεγονότα που ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια, με αφορμή την εισβολή της Τουρκίας στη Κύπρο το 1974. Δεν θα ήταν παράλογο να αναφέρουμε ότι η προσπάθεια εύρεσης μιας λύσης για το Κυπριακό χαρακτηρίζεται από μια βεβιασμένη επιθυμία των Η.Π.Α και συνακόλουθα του NATO να διευθετήσουν τις διαφορές μεταξύ των μελών τους, υιοθετώντας ουτοπικές πρακτικές ή έστω ημίμετρα που στόχευαν στο να «καλύψουν» το πρόβλημα, εν μέσω Ψυχρού Πολέμου, όταν δηλαδή η αποφασιστική επέμβαση των Η.Π.Α στο διεθνές γεωπολιτικό στρατόπεδο, καθίστατο απαραίτητη προκειμένου να υποστηρίξουν τον τίτλο της υπερδύναμης και του παγκόσμιου ρυθμιστή ενάντια στη Κομμουνιστική απειλή.

Το φαινόμενο της ετεροδικίας

Το κλίμα που επικρατούσε καθ' όλη τη πρώτη φάση του Κυπριακού επικεντρωνόταν στη διαμάχη των πολιτικών κομμάτων για τον ρόλο της Αμερικής και το κατά πόσο η κηδεμονία της δεύτερης επηρέαζε την ανεξαρτησία της χώρας. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που παρουσιάστηκαν τη περίοδο εκείνη αποτελεί το φαινόμενο της ετεροδικίας.

²⁰ Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, ό.π, σελ. 101-103

Με τον όρο ετεροδικία, περιγράφεται σε γενικές γραμμές η δυνατότητα κάποιων προσώπων που βρίσκονται σε μια ξένη χώρα, πχ στρατιώτες, πρέσβεις κ.λπ., να μην εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του κράτους που τους φιλοξενεί, με αποτέλεσμα να μη μπορεί ούτε να ασκηθεί δίωξη ούτε να δικαστούν από τα εγχώρια δικαστήρια σε περίπτωση που υποπέσουν σε κάποιο παράπτωμα. Το καθεστώς αυτό απολάμβαναν όλοι οι Αμερικανοί στην Ελλάδα από το 1953, όταν και εγκαταστάθηκαν στη χώρα στρατιωτικές βάσεις. Οι Αμερικανοί πολλές φορές κατά την παρουσία τους στην Ελλάδα υπέπεσαν σε αξιόποινες πράξεις για τις οποίες δεν τιμωρήθηκαν ποτέ.²¹

Σε αυτό το φαινόμενο αντέδρασε όχι μόνο η Αριστερά και το Κέντρο αλλά και ο δεξιός και ο ευρύτερα φιλοαμερικανικός χώρος. Ενδεικτικά, ο φιλοκυβερνητικός τύπος σε διαδοχικές παρεμβάσεις του επεσήμανε την ανάγκη κατάργησης της ετεροδικίας η οποία συνιστούσε παραβίαση των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των Ελλήνων.²² Επιπλέον, υπήρχαν προειδοποιήσεις ότι σε περίπτωση που δεν επανεξεταζόταν το αίτημα αυτό, οι Έλληνες απηυδισμένοι θα αναγκάζονταν να καταφύγουν στην αυτοδικία.²³ Συν τοις άλλοις, το ζήτημα αυτό ωθούσε τον κόσμο στο να εκδηλώνει σε κάθε ευκαιρία τα αντιαμερικανικά του αισθήματα.²⁴

Η κατάσταση που επικρατούσε δεν πέρασε απαρατήρητη από την Αμερικάνικη πρεσβεία η οποία ζήτησε από τον ελληνικό τύπο να «χαμηλώσει» τους τόνους υποσχόμενη να επανεξεταστεί το συγκεκριμένο ζήτημα καθώς μια περαιτέρω συνέχισή του θα επέφερε σημαντικές συνέπειες στα συμφέροντα των ΗΠΑ στη χώρα, αφού θα αποτελούσαν το «μαύρο πρόβατο» για την ελληνική κοινωνία.²⁵ Ο αντιπολιτευτικός τύπος με τη σειρά του κατηγορούσε την κυβέρνηση για υποτέλεια και έφερνε παραδείγματα εγκλημάτων που διέπρατταν οι Αμερικανοί κατά των ντόπιων λειτουργώντας ως κατοχικός στρατός²⁶ και καλούσε τον λαό να αντιδράσει και να εξεγερθεί.²⁷

Εν κατακλείδι, όλο το διάστημα από τη λήξη του Ελληνικού εμφυλίου ως και τα τέλη της δεκαετίας του 50' ο αντιαμερικανισμός που αναπτύχθηκε επικεντρωνόταν στη

²¹ Ζηνοβία Λαλιούτη, ό.π, σελ. 119

²² Καθημερινή, 24.7.1955.

²³ Καθημερινή, 23.9.1955.

²⁴ Καθημερινή, 23.8.1956.

²⁵ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 121-122

²⁶ Αυγή, 28.8.1956.

²⁷ Αυγή, 19.5.1955.

πλήρη επικυριαρχία των ΗΠΑ σε κάθε πτυχή της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της χώρας, αρχής γενομένης από την επέμβαση στην οικονομία μέσω του Δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ, με τα οποία έφτασαν στην Ελλάδα αμερικανικά κεφάλαια που χρησιμοποιήθηκαν για την ανοικοδόμηση της. Η αξιοποίηση των κεφαλαίων αυτών επιβλέπονταν από υψηλά ιστάμενους Αμερικανούς που έφτασαν στην Ελλάδα και ουσιαστικά είχαν τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο στην λειτουργία της οικονομίας.²⁸ Σημαντικό αρνητικό παράγοντα επιπλέον αποτελούσαν τα προνόμια που απολάμβαναν οι Αμερικανοί στην Ελλάδα και ενέτειναν το συναίσθημα της απώλειας της εθνικής ανεξαρτησίας.

Την ανάδειξη του ιμπεριαλιστικού αυτού τρόπου λειτουργίας των ΗΠΑ κλήθηκε να αναδείξει η Αριστερά αλλά και το Κέντρο καθώς η κατάσταση που επικρατούσε με τους Αμερικανούς και τη Δεξιά να συμπορεύονται υπό το πρίσμα του ακραίου αντικομμουνισμού, είχε ως αποτέλεσμα αφενός, την υιοθέτηση από τη Δεξιά φιλοαμερικανικών «αισθημάτων» στα πλαίσια του ψυχροπολεμικού σκηνικού που επικρατούσε παγκοσμίως, και αφετέρου την -σχεδόν- αδιαμαρτύρητη αποδοχή της Αμερικανικής ηγεμονίας στη χώρα.²⁹

Ο κοινωνικός αντίκτυπος του αντιαμερικανισμού κατά τη δεκαετία του 1950

Η πρώτη φάση του Κυπριακού, και πιο συγκεκριμένα η απόρριψη της πρώτης προσφυγής για το συγκεκριμένο ζήτημα τον Δεκέμβριο του 1954³⁰ οδήγησε σε μαζικές διαδηλώσεις στην Αθήνα οι οποίες καθοδηγούνταν σε μεγάλο βαθμό από το φοιτητικό

²⁸ Roderick Beaton, *Ελλάδα: Βιογραφία ενός Σύγχρονου Έθνους*, Πατάκη, Αθήνα, Ιούλιος 2020, σελ. 393-394

²⁹ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 144-146

³⁰[...] Η πρώτη ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ για το Κυπριακό κατατέθηκε τον Αύγουστο του 1954. Προκειμένου να αποφύγει διπλωματικούς σκοπέλους, η Ελλάδα δεν ζητούσε την ένωση της Κύπρου με τη μητέρα πατρίδα, αλλά την παροχή στους κατοίκους του νησιού του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Ωστόσο, ήταν φανερό ότι η εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο (π.χ. μέσω της διεξαγωγής ενός δημοψηφίσματος) θα κατέληγε στην ένωση. Η ελληνική πλευρά πέτυχε την εγγραφή της προσφυγής στην ημερήσια διάταξη της 9ης Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, όμως οι αριθμητικοί συσχετισμοί δεν επέτρεπαν τη λήψη μιας ευνοϊκής απόφασης. Ετσι, τον Δεκέμβριο 1954 η ελληνική αντιπροσωπεία συγκατένευσε στη λύση της μη συζήτησης του θέματος «προς το παρόν», υποστηρίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο γινόταν δεκτό ότι το ζήτημα εξακολουθούσε να εκκρεμεί ενώπιον του διεθνούς οργανισμού[...]. Ολόκληρο το κείμενο διαθέσιμο εδώ: <https://www.kathimerini.gr/society/787729/to-kypriako-ston-oie/>

κίνημα. Τα συλλαλητήρια αυτά έλαβαν γρήγορα αντιαμερικανική μορφή. Ο αντιαμερικανικός χαρακτήρας αυτών των συλλαλητηρίων δεν ήταν αυτοσκοπός αλλά προέκυπτε αυθόρμητα. Για παράδειγμα, μια αντικυβερνητική εκδήλωση ενάντια στον αυταρχισμό του κρατικού μηχανισμού έθετε στο στόχαστρο και τις Η.Π.Α των οποίων ο ρόλος στη δημόσια σφαίρα της χώρας ήταν γνωστός.³¹

Τα συλλαλητήρια που προέκυψαν κατά την εκδήλωση του Κυπριακού αντιμετώπιστηκαν με έντονη καταστολή και βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των διαδηλωτών και της αστυνομίας, ωστόσο η μαζικότητα του φαινομένου και η λαϊκή οργή ώθησαν μέρος του Δεξιού τύπου να παραδεχτεί πως πρόκειται για μια πατριωτική εκδήλωση και αναγκαζόταν να αναγνωρίσει το αντιαμερικανικό αίσθημα που υπήρχε στη κοινωνία.³² Η Αριστερά έβλεπε μέσα από αυτές τις κινητοποιήσεις την αγανάκτηση του λαού για τον ρόλο των Αμερικανών οι οποίοι όχι μόνο δεν λειτουργούσαν ως σύμμαχοι αλλά αντίθετα η στάση του λειτουργούσε επιζήμια για τα συμφέροντα και τις αξιώσεις της χώρας. Χαρακτηριστικά, ο αριστερός τύπος στεκόταν σε συνθήματα που ακούγονταν κατά τη διάρκεια αυτών των διαδηλώσεων όπως «Έξω από την Ελλάδα», «Την Κύπρο θέλουμε όχι δολάρια».³³

Οι λαϊκές εκδηλώσεις επεκτάθηκαν και σε άλλες πόλεις της χώρας, όπως η Θεσσαλονίκη, ενώ σε όλες τις περιπτώσεις οι διαδηλώσεις αυτές χαρακτηρίζονται από τη συμμετοχή δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων όπως επίσης και για τους βανδαλισμούς που προκλήθηκαν σε αμερικανικά και βρετανικά κτήρια με αποτέλεσμα σύντομα οι διαδηλωτές να συγκρουστούν με την αστυνομία και πολλές δεκάδες φοιτητών να τραυματιστούν.³⁴

Το Τουρκικό πογκρόμ εναντίων των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης τον Σεπτέμβριο του 1955 οδήγησαν σε νέα φοιτητικά συλλαλητήρια των οποίων η αιτία μπορεί να ήταν διαφορετική ωστόσο το διακύβευμα παρέμενε το ίδιο, εκδηλώσεις δηλαδή κατά της Αμερικής και της στάσης ανοχής που κρατούσε κατά τη διάρκεια αυτών των γεγονότων.³⁵

³¹ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 214-215

³² Καθημερινή, 15.12.1954

³³ Αυγή, 15.12.1954

³⁴ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 216

³⁵ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 217

Τα πιο αιματηρά επεισόδια ωστόσο σημειώθηκαν στις 9 Μαΐου 1956, με αφορμή την επικείμενη εκτέλεση των Κυπρίων αγωνιστών Καραολή και Δημητρίου από τους Βρετανούς, ξέσπασαν στην Αθήνα, παρά την κυβερνητική απαγόρευση, πολυπληθή συλλαλητήρια με έντονο αντιβρετανικό και αντιαμερικανικό χαρακτήρα. Ο απολογισμός ήταν 4 νεκροί³⁶, ενώ σε μεταγενέστερες διαδηλώσεις του ίδιου έτους γίνονταν συστάσεις στους Αμερικανούς που διέμεναν στη χώρα να αποφεύγουν τις μετακινήσεις τους κατά τη πραγματοποίηση των συλλαλητηρίων³⁷. Ο Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής δήλωνε για τα επεισόδια της 9^{ης} Μαΐου *«Η Κυβέρνησις είναι αποφασισμένη να πατάξη πάσαν αναρχικήν εκδήλωσιν, η οποία υπό το πρόσχημα του πατριωτισμού αποβλέπει ευθέως εις αντεθνικούς σκοπούς»*³⁸. Η Εφημερίδα Αυγή την επαύριον των επεισοδίων έκανε λόγο για 6 νεκρούς και 200 τραυματίες και έγραφε: *«Να εκδιωχθή αμέσως η κυβέρνηση του αίματος και εθνικής μειοδοσίας»* παρουσιάζοντας τα λεγόμενα αυτά ως επιθυμία σύσσωμης της αντιπολίτευσης.³⁹

Η Δεξιά η οποία είχε στηρίξει προηγούμενες φοιτητικές εκδηλώσεις, αυτή τη φορά αντιδρούσε μάλλον σπασμωδικά, αφού προσπάθησε να υποβαθμίσει τα επεισόδια και την επίθεση στην αμερικάνικη πρεσβεία και υποδείκνυε την αντιπολίτευση ως υπεύθυνη για τη διοργάνωση των συλλαλητηρίων και πιο συγκεκριμένα κατηγορούσε ως υποκινητές των επεισοδίων το ΚΚΕ και τις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες.⁴⁰ Η εφημερίδα Έθνος κατηγορούσε τους Κομμουνιστές ανοιχτά για τα επεισόδια γράφοντας *«Οι πρώτοι πυροβολισμοί ερρίφθησαν από Κομμουνιστάς»*.⁴¹

Το 1957 συνεχίστηκαν οι διαδηλώσεις με διαδοχικά συλλαλητήρια τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο με αφορμή και πάλι το Κυπριακό, με τις αντιαμερικανικές εκδηλώσεις να συνεχίζονται και να λαμβάνουν για άλλη μια φορά τη μορφή επεισοδίων αφού εκείνη τη φορά φοιτητές και μαθητές λιθοβόλησαν το Αμερικανικό Γραφείο Πληροφοριών.⁴² Ο φιλοκυβερνητικός Τύπος να καταδίκασε τα επεισόδια αυτά αλλά ταυτόχρονα προέβη και σε μια κίνηση παραδοχής δηλώνοντας πως οι νέοι αντιδρούν

³⁶ Ο.π, σελ.221

³⁷ Καθημερινή, 30.10.1956

³⁸ Η Εφημερίδα των Συντακτών, Τάσος Κωστόπουλος, *Το «πεζοδρόμιο» του 1956*, 08.05.2016, διαθέσιμο στο: https://www.efsyn.gr/arheio/fantasma-tis-istorias/67817_pezodromio-toy-1956 [18.3.2022]

³⁹ Η Αυγή, 10.5.1956

⁴⁰ Καθημερινή, 10.5.1956

⁴¹ Έθνος, 10.5.1956

⁴² Ζηνοβία Λαλιούτη, ό.π, σελ. 223

στη παραβίαση του δικαίου και των αρχών της ελευθερίας.⁴³ Οι κινητοποιήσεις που εκδηλώθηκαν τη δεκαετία του 50' κλιμακώθηκαν στις 13 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους όταν σημειώθηκαν εκρήξεις στα γραφεία της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών καθώς και στην Αμερικανική βάση του Ελληνικού. Οι ενέργειες αυτές αποδοκιμάστηκαν ενώ, ο φιλοκυβερνητικός τύπος για άλλη μια φορά επέρριπτε τις ευθύνες σε κομμουνιστικά στοιχεία.⁴⁴

Κλείνοντας το συγκεκριμένο κεφάλαιο καθίσταται σαφές ότι η έκρηξη του Κυπριακού ζητήματος αποτέλεσε την αφορμή για την εκδήλωση των αντιαμερικανικών αισθημάτων του λαού, καθώς το πατριωτικό αίσθημα πυροδοτούνταν μέσα από τη στάση των Αμερικανών στο ζήτημα της Κύπρου, αντικατοπτριζόταν για τον απλό λαό η επέμβαση του ξένου παράγοντα σε κάθε πτυχή της κοινωνικής και πολιτικής ζωής του τόπου. Επέμβαση η οποία όχι μόνο έθετε σε κίνδυνο τα εθνικά συμφέροντα αλλά και τις ίδιες τις αρχές της ελευθερίας και της αυτοδιάθεσης. Οι εκδηλώσεις αγανάκτησης κατά των Αμερικανών θα πολλαπλασιαστούν την επόμενη δεκαετία, όπως θα δούμε και παρακάτω, με τη νέα όξυνση στα ελληνοτουρκικά και τη συνεχιζόμενη κυβερνητική αστάθεια που οδήγησε στην επιβολή του δικτατορικού καθεστώτος το 1967.

Η ταραχώδης δεκαετία του 60'

Η πολιτική ζωή της χώρας τη δεκαετία του 1960 χαρακτηρίζεται από μια σειρά πολιτικών κρίσεων με κυρίαρχα χαρακτηριστικά, την αυξανόμενη πόλωση μεταξύ της Δεξιάς και του Κέντρου, το οποίο στα πλαίσια του αντιδεξιού προσανατολισμού του ερχόταν όλο και πιο κοντά με την ΕΔΑ. Επιπλέον, στα μέσα περίπου του 1960, η νεοσύστατη νεολαία Λαμπράκη θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην έκφραση του αντιαμερικανικού αισθήματος, καθώς η ίδια η οργάνωση υιοθετούσε ειρηνιστικές και αντιπολεμικές αρχές. Τέλος, το Κυπριακό ζήτημα το οποίο αναζωπυρώνεται τη περίοδο εκείνη θα συμβάλλει στο αντιαμερικανικό κλίμα, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας και μετά, οι λανθασμένοι πολιτικοί χειρισμοί, η πολυδιάσπαση του Κέντρου και η επεμβατικότητα του παλατιού θα οδηγήσουν τη χώρα σε μια μακρά περίοδο

⁴³ Καθημερινή, 23.2.1957

⁴⁴ Απογευματινή, 13.12.1957 (Μπότσιου, 2008)

πολιτικής αστάθειας, επιστέγασμα της οποίας θα αποτελέσει η δικτατορία των Συνταγματαρχών τον Απρίλη του 1967.

Οι εκλογές που πραγματοποιήθηκαν τον Οκτώβριο του 1961 έμειναν γνωστές ως εκλογές «βίας και νοθείας». Κατά τις καταγγελίες της Ένωσης Κέντρου και της ΕΔΑ, εφαρμόστηκε το σχέδιο «Περικλής» κατά το οποίο ασκήθηκαν συστηματικές διώξεις και τρομοκρατία από τα σώματα ασφαλείας σε ψηφοφόρους το Κέντρου και της Αριστεράς.⁴⁵ Αμέσως μετά της εκλογές και την επικράτηση της ΕΡΕ ξεκίνησε από τη Ε.Κ ο περίφημος Ανένδοτος Αγώνας, η μη αναγνώριση δηλαδή του εκλογικού αποτελέσματος από την Ένωση Κέντρου προκειμένου να διασφαλιστεί η δημοκρατία από τις «δυνάμεις του κατεστημένου» όπως χαρακτήριζαν το Παλάτι, τη Δεξιά αλλά και τις ξένες δυνάμεις. Η θέση αυτή υιοθετήθηκε από όλη σχεδόν τη κοινοβουλευτική ομάδα της Ε.Κ.⁴⁶

Η θητεία της ΕΡΕ και του Κωνσταντίνου Καραμανλή στιγματίστηκε από δύο γεγονότα. Το πρώτο ήταν η δολοφονία του ηγέτη της ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη, από παρακρατικούς στη Θεσσαλονίκη στις 22 Μαΐου 1963⁴⁷. Το δεύτερο σημαντικό γεγονός αποτέλεσε η έναρξη διακοινοτικών συγκρούσεων στη Κύπρο τον Δεκέμβριο του 1963. Οι Ελληνοκύπριοι στόχευαν στο να επιβληθούν των Τουρκοκυπρίων και συνακόλουθα να τους καταστήσουν μειονότητα, ο Καραμανλής ωστόσο παρακολουθούσε τις εξελίξεις αυτές με δυσaréσκεια καθώς δεν επιθυμούσε να εναντιωθεί στις συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου.⁴⁸ Οι εξελίξεις αυτές άσκησαν μεγάλη πίεση στη Κυβέρνηση η οποία προκήρυξε εκλογές, ενώ ο Καραμανλής παραιτήθηκε από τη προεδρία της ΕΡΕ, και σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας. Τη θέση του προέδρου της ΕΡΕ ανέλαβε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος.⁴⁹ Οι εκλογές ανέδειξαν νικήτρια την Ένωση Κέντρου η οποία στις 18 Φεβρουαρίου 1964 σχημάτισε κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου.⁵⁰

Όσον αφορά τα αντιαμερικανικά αισθήματα αυτής της περιόδου, έγιναν έκδηλα με τη νέα όξυνση του Κυπριακού, η ειδοποιός διαφορά ωστόσο ήταν ότι για πρώτη φορά

⁴⁵ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Ό.π, σελ. 200-205

⁴⁶ Κωνσταντίνα Μπότσιου, «Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής απέναντι στον ανένδοτο αγώνα», στο: *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα-Διεθνές επιστημονικό συνέδριο*, Ζάππειο Μέγαρο, 5-9 Ιουνίου 2007, τομ.1ος, εκδ. Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, 2008, σελ.138

⁴⁷ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Ό.π, σελ. 206-207

⁴⁸ Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Ό.π, σελ. 105

⁴⁹ *Η Καθημερινή*, 12/6/1963

⁵⁰ *Η Καθημερινή*, 17/2/1964

στη κυβέρνηση δεν βρισκόταν η Δεξιά, αλλά το Κέντρο.⁵¹ Στη νέα αυτή όξυνση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων παρατηρείται σημαντική σύμπλευση των απόψεων μεταξύ της Αριστεράς και του Κέντρου. Ενδεικτικά, και οι δύο ιδεολογικοί χώροι υποστηρίζουν ότι οι προσπάθειες αποκλιμάκωσης της έντασης που είχε δημιουργηθεί μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, εξαιτίας των διακοινοτικών συγκρούσεων στη Κύπρο το 1963, μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, έχουν ως αποκλειστικό στόχο τη προάσπιση των Τουρκικών συμφερόντων από την Αμερικανική πλευρά.⁵² Αντιθέτως, υποστηρίζουν ότι η Σοβιετική Ένωση καθιστά εμφανή την φιλοκυπριακή στάση της. Η αριστερά πηγαίνει ένα βήμα παρακάτω λέγοντας ότι η στάση της ΕΣΣΔ καθιστά φανερή τη διαφοροποίηση των ιδανικών μεταξύ της Δύσης και της Ανατολής.⁵³

Πράγματι το καλοκαίρι του 1964, όταν επικράτησε πολεμικό κλίμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας οι τοποθετήσεις της Αριστεράς και του Κέντρου φάνηκαν να επιβεβαιώνονται. Η Αμερική τροφοδοτούσε με πολεμικό υλικό του ΝΑΤΟ την Τουρκία καθώς και με οικονομικά κονδύλια τα οποία ουσιαστικά ενθάρρυναν το πολεμικό κλίμα που είχε διαμορφωθεί στη Κύπρο. Με αυτό τον τρόπο υπονομευόταν κάθε διαμεσολαβητική προσπάθεια από τον Ο.Η.Ε ώστε να αποκλιμακωθεί η κατάσταση.⁵⁴

Οι τουρκοί βομβαρδισμοί στη Κύπρο είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο δεκάδων αμάχων. Για άλλη μια φορά το γεγονός αυτό στάθηκε η αφορμή για να εκδηλωθεί το μένος κατά της Αμερικής, η οποία χαρακτηριζόταν από την Αριστερά ως ο ηθικός αυτουργός.⁵⁵ Η Κυβέρνηση μετά από αυτά τα γεγονότα τάχθηκε ανοιχτά κατά της Αμερικής και του ΝΑΤΟ, ενώ ο Ανδρέας Παπανδρέου επευφημούσε τη Σοβιετική Ένωση για τη στάση που κράτησε στο Κυπριακό, γεγονός που προκάλεσε αντιδράσεις στον Δεξιό χώρο.⁵⁶ Η κατάσταση κλιμακώθηκε περαιτέρω όταν ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου δέχτηκε επίσημη πρόσκληση από τη Σοβιετική Ένωση για να επισκεφτεί τη Μόσχα⁵⁷, ακολούθησε στις 9 Μαρτίου η παραίτηση του Αμερικανού

⁵¹ Λαλιούτη, Ό.π, σελ. 197

⁵² *Τα Νέα*, 20/6/1964

⁵³ *Αυγή*, 1/8/1964

⁵⁴ *Τα Νέα*, 29/8/1964

⁵⁵ *Αυγή*, 15/8/1964

⁵⁶ *Καθημερινή*, 7/10/1964

⁵⁷ Λαλιούτη Ζηνοβία, Ό.π, σελ. 204

πρέσβη από την Αθήνα⁵⁸ ενώ πια ο κυβερνητικός τύπος ανέφερε ότι οι Αμερικανοί στήνουν προβοκάτσια ενάντια της κυβέρνησης προκειμένου να αναγκάσει την Ελληνική πλευρά να δεχτεί τις επιδιώξεις των Η.Π.Α για το Κυπριακό (τη διχοτόμηση της νήσου).⁵⁹ Επιπλέον και ο Αριστερός τύπος ανέφερε ότι επιθυμία της Αμερικής είναι η υπονόμηση των δημοκρατικών θεσμών της χώρας, ωστόσο αυτή η αμερικανική «εχθρότητα» θα έβρισκε μπροστά της συσπειρωμένο το σύνολο του δημοκρατικού λαού, ανεξαρτήτως ιδεολογικής απόχρωσης.⁶⁰

Στη πλευρά του Δεξιού τύπου, τα αισθήματα που κυριαρχούν για τον ρόλο της Αμερικής δίστανται. Στον Δεξιό λόγο οι αντιδράσεις για την εμπλοκή της Αμερικής στο ζήτημα της Κύπρου ήταν σαφείς, ωστόσο, παρατηρείται διαφοροποίηση στην ένταση με την οποία αυτές οι αντιδράσεις εκφράστηκαν. Ενδεικτικά, η Καθημερινή διατηρούσε μια πιο μετριοπαθή στάση απέναντι στις ΗΠΑ, ενώ από την άλλη πλευρά η Απογευματινή θεωρούσε προφανή τη φιλοτουρκική στρατηγική των Αμερικανών και καταδίκασε την εμπλοκή του ΝΑΤΟ στη Κύπρο χαρακτηρίζοντάς την ανεπιθύμητη.⁶¹ Σε πολλά σημεία ο δεξιός τύπος έφτασε να αναγνωρίζει τη θετική ανάμειξη της Σοβιετικής Ένωσης⁶² ενώ προειδοποιούσε την Αμερική ότι η ανάμειξή της, όχι μόνο στη Κύπρο, αλλά εν γένει σε κάθε μικρή χώρα στην οποία επεμβαίνει και καταλύει κάθε δημοκρατική αρχή παραβιάζοντας ταυτόχρονα τα ανθρώπινα δικαιώματα, θα επέφερε νομοτελειακά αντιδράσεις οι οποίες θα συνοδεύονταν με την ηθική έκπτωση της χώρας.⁶³ Τέλος, η Απογευματινή αναγνώριζε την απογοήτευση την οποία είχε υποστεί ο εθνικόφρων λαός από τη στάση της Αμερικής, γεγονός που είχε ωφελήσει τη «Κομμουνιστική προπαγάνδα» περί εξόδου της χώρας από το ΝΑΤΟ, μια αντίληψη η οποία ενστερνίζονταν όλο και περισσότεροι υποστηρικτές της Δεξιάς.⁶⁴

Η κρίση των Ιουλιανών και το Φοιτητικό Κίνημα

Η δεκαετία του 1960 αποτέλεσε τομή για τις διεκδικήσεις της νεολαίας. Οι νέοι εκείνης της εποχής αποτελούν τη πρώτη γενιά που δεν βιώνει τον πόλεμο και

⁵⁸ Καθημερινή, 10/3/1965

⁵⁹ Τα Νέα, 4/12/1964

⁶⁰ Αυγή, «Τι πρέπει να ξέρουν οι εχθροί μας», 1/8/1965

⁶¹ Λαλιούτη Ζηνοβία, Ό.π, σελ. 209

⁶² Καθημερινή, 5/5/1964

⁶³ Καθημερινή, 14/6/1964

⁶⁴ Καθημερινή, 3/7/1965

πρωταγωνιστεί σε διεκδικήσεις πολιτικές και κοινωνικές. Το ρεύμα αυτό των νέων απέκτησε διεθνή απήχηση και κορυφώθηκε μετά την Αμερικανική εμπλοκή στο Βιετνάμ στα μέσα της δεκαετίας του '60. Η εμπλοκή αυτή των Η.Π.Α διαμόρφωσε μαζικές εκδηλώσεις αντιαμερικανισμού, οι οποίες δεν άργησαν να εκδηλωθούν και στην Ελλάδα.

Στον Ελληνικό χώρο πρωταγωνιστικό ρόλο στην εκδήλωση των αιτημάτων των νέων διαδραμάτισε η Αριστερά μέσω της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη που ιδρύθηκε το 1963 και αποτέλεσε τον μεγαλύτερο φορέα της αριστερής νεολαίας.⁶⁵ Προτού όμως αναφερθούμε στις μαχητικές διαδηλώσεις και διεκδικήσεις της νεολαίας τη συγκεκριμένη δεκαετία, αρμόζει πρώτα να ορίσουμε το πολιτικό πλαίσιο που συνέβαλε στη κινητοποίηση των νέων και εξέφρασε σε μεγάλο βαθμό την αποστροφή, μεγάλου μέρους το πληθυσμού, προς τις Ηνωμένες Πολιτείες

Στην εσωτερική πολιτική της χώρας η Κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου προκάλεσε την αντίδραση των συντηρητικών αντανάκλαστικών της χώρας όταν επιδίωξε την μεταρρύθμιση των μετεμφυλιακών πολιτικών με τον επαναπατρισμό πολιτικών κρατουμένων καθώς και την εξυγίανση των σωμάτων ασφαλείας. Επιπλέον τον Μάιο του 1965 η αντιπολίτευση δημοσιοποίησε μια έκθεση στην οποία κατηγορούνταν ο γιος του Πρωθυπουργού, Ανδρέας Παπανδρέου για σχέση του με στρατιωτικούς από τον Αριστερό χώρο, σκοπός των οποίων αποτελούσε η εγκαθίδρυση μια Αριστερής δικτατορίας. Το συγκεκριμένο γεγονός έμεινε γνωστό με την ονομασία «Υπόθεση Ασπίδα». Ταυτόχρονα ο Πρωθυπουργός υπέβαλε στον Βασιλιά Κωνσταντίνο το αίτημα να αναλάβει ο ίδιος το Υπουργείο Άμυνας, λαμβάνοντας ωστόσο αρνητική απάντηση, έτσι για άλλη μια φορά στην ελληνική ιστορία του 20^{ου} αιώνα προέκυπτε πολιτειακό ζήτημα και πιο συγκεκριμένα προέκυπτε η ερώτηση αν η χώρα κυβερνάται από τον Πρωθυπουργό ή από το Παλάτι.⁶⁶

Στις 15 Ιουλίου η ρήξη μεταξύ του Παπανδρέου και του Βασιλιά ήταν οριστική. Ο Παπανδρέου παραιτήθηκε και ξεκινούσε η «Κρίση των Ιουλιανών» η οποία διατάραξε ριζικά την ήδη εύθραυστη πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας. Το Βασιλικό, όπως χαρακτηρίστηκε, πραξικόπημα επικυρώθηκε τον Σεπτέμβριο με τον ορισμό του

⁶⁵ Παπαθανασίου Ιωάννα, *Η Νεολαία Λαμπράκη τη δεκαετία του 1960, αρχειακές τεκμηριώσεις και αυτοβιογραφικές καταθέσεις*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα 2008, σελ.61

⁶⁶ Gallant Thomas W, *Ο.π.*, σελ 409-410

Στέφανου Στεφανόπουλου ως πρωθυπουργού, ο οποίος έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή χάρη στην αποστασία μιας μερίδας πολιτικών στο εσωτερικό της Έ.Κ, μεταξύ των οποίων και ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, οι οποίοι διαχώρισαν τη θέση τους από τον Παπανδρέου, ερχόμενοι σε αντίθεση με τη λαϊκή βούληση και ετυμηγορία. Η πολιτική αστάθεια συνεχίστηκε ως το 1967 οπότε εναλλάσσονταν συνεχώς οι Πρωθυπουργοί, οι οποίοι προέρχονταν από το στρατόπεδο των αποστατών. Τον Μάιο του 1967 το Παλάτι προκήρυξε εκλογές στις οποίες διαφαινόταν άνετη επικράτηση του Παπανδρέου και της Ε.Κ. Οι εκλογές ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ αφού την 21^η Απριλίου μια στρατιωτική ομάδα χαμηλόβαθμων αξιωματικών κατέλυσε τη Δημοκρατία με αποτέλεσμα για την επόμενη επταετία η χώρα να βρίσκεται υπό το καθεστώς της Χούντας των Συνταγματαρχών.⁶⁷

Το State Department ενημερωνόταν για τις πρωτοβουλίες του Βασιλιά, καθίστατο φανερό άλλωστε ότι η Αμερικανική πλευρά, μέσα από συζητήσεις με τον ίδιο τον Βασιλιά, ενθάρρυνε τις προσπάθειες που γίνονταν προκειμένου να αποδυναμωθεί η Ε.Κ. Ο Βασιλιάς επιπλέον, διαμήνυε στους Αμερικανούς ότι σκοπεύει να προκηρύξει εκλογές μόνο όταν θα εξασφαλιστεί ο κατευνασμός της Αριστεράς και μόνο με το σύστημα της αναλογικής, το οποίο ίσως να αύξανε τα ποσοστά της Αριστεράς, ωστόσο νομοτελειακά θα δημιουργούσε διάσπαση στα εκλογικά ποσοστά της Ένωσης Κέντρου.⁶⁸

Σε ό,τι αφορά τις κινητοποιήσεις που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα τη δεκαετία του '60, θα αναφέρουμε τα γεγονότα σε συνάρτηση πάντα με το πολιτικό πλαίσιο καθώς και τις διεθνείς συγκυρίες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκαν. Ήδη από το ξεκίνημα της δεκαετίας οι φοιτητές διεκδίκησαν την αύξηση της χρηματοδότησης για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, καθώς και την κατάργηση της αστυνόμευσης των φοιτητών⁶⁹, αιτήματα που –δυστυχώς- έως σήμερα παραμένουν επίκαιρα.

⁶⁷ Ό.π, σελ. 410-411

⁶⁸ Τηλεγράφημα του εκπροσώπου της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Ελλάδα, Nibert Anschultz προς την Ουάσιγκτον, Αθήνα 17 Σεπτεμβρίου 1965, Department of State, Central Files, POL 15 GREECE. Secert; Limdis διαθέσιμο: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v16/d206> [26.06.2022]

⁶⁹ Μωραϊτίδης Μιχάλης, *Το φοιτητικό κίνημα στην Ελλάδα, Πολιτική ριζοσπαστικοποίηση και συλλογική δράση (1956-1964)*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Σχολή Ανθρωπιστικών Και Κοινωνικών Επιστημών Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Βόλος, Σεπτέμβριος 2015, σελ. 91- 101

Η αντιαμερικανικός τόνος στις κοινωνικές διαδηλώσεις προέκυψε κατά τη νέα όξυνση του Κυπριακού το 1964. Τόσο ο κυβερνητικός τύπος της εποχής, όσο και ο αντιπολιτευτικός, έβλεπαν την αποστροφή της κοινωνίας προς της Η.Π.Α ως μια πραγματικότητα, ενώ η Αμερικανική πολιτική στο Κυπριακό ζήτημα, η οποία υπονόμει τις διεκδικήσεις των Κυπρίων ενίσχυε όλο και περισσότερο την υπάρχουσα κατάσταση.⁷⁰

Οι διαδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν καθ' όλη τη δεκαετία του '60 έφεραν κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Το πρώτο ήταν ο αντιιμπεριαλιστικός και ειρηνιστικός τους χαρακτήρας ενώ το δεύτερο ήταν ο αποδέκτης τους, ο οποίος δεν ήταν άλλος από τις Η.Π.Α, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε άλλωστε ότι σε διεθνές επίπεδο η δεκαετία του '60 αποτελεί το εφελτήριο του αντιπολεμικού κινήματος το οποίο γιγαντώθηκε μετά τη στρατιωτική εμπλοκή της Αμερικής στο Βιετνάμ το 1965. Ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό των διαδηλώσεων αυτών αποτελούσε η βίαιη καταστολή τους από τις δυνάμεις ασφαλείας.⁷¹

Παράδειγμα όσων προαναφέρθηκαν αποτελεί η πραγματοποίηση του Β' Μαραθώνιου Ειρήνης τον Μάιο του 1964, έναν χρόνο ακριβώς μετά τη δολοφονία του Βουλευτή της ΕΔΑ, Γρηγορίου Λαμπράκη, από παρακρατικούς στη Θεσσαλονίκη.⁷² Στη κηδεία του Λαμπράκη στις 28 Μαΐου, πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με την Αυγή, η μεγαλύτερη μεταπολεμική συγκέντρωση στην Ελλάδα.

Κατά τη διάρκεια της νεκρικής πομπής κυριάρχησε η φράση «Κάθε νέος και Λαμπράκης» ενώ καθιερώνεται ένα νέο σύμβολο, το γράμμα «Ζ» που σημαίνει «Ζει», το οποίο θα χαρακτηρίζει τη νεολαία του Λαμπράκη, η οποία προέκυψε μετά τη δολοφονία του και διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διοργάνωση και στη συμμετοχή στις αντιαμερικανικές και φιλειρηνικές πορείες που θα αναφερθούν παρακάτω.

Η δημιουργία της Νεολαίας Λαμπράκη οφείλεται στις πρωτοβουλίες του Μίκη Θεοδωράκη μαζί με άλλα μέλη της ΕΔΑ, καθώς συνεκλήθη μετά τη κηδεία του Λαμπράκη η εκτελεστική επιτροπή του κόμματος, με μοναδική θεματολογία συζήτησης την αυθόρμητη παρουσία του κόσμου στη κηδεία. Έτσι, ο Θεοδωράκης

⁷⁰ Λαλιούτη, Ο.π, σελ. 226

⁷¹ Ο.π, σελ. 227

⁷² Λαλιούτη, Ο.π, σελ. 227

λάμβανε το χρίσμα από την ΕΔΑ και το ΚΚΕ προκειμένου να οργανώσει τη Δημοκρατική Κίνηση Νέων «Γρηγόρης Λαμπράκης».⁷³

Την ίδια περίοδο και ενώ η δυσaréσκεια για τη στάση των Αμερικανών προς τη Κύπρο ήταν έκδηλη, πραγματοποιήθηκαν διαδηλώσεις κατά του 6^{ου} στόλου ο οποίος είχε αποπλεύσει στον Πειραιά και σύμφωνα με την εφημερίδα Αυγή χαρακτηριζόταν ως «αποικιοκρατική εισβολή».

Οι διαδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας και διοργανώνονταν από την Αριστερά έφεραν, μεταξύ άλλων πανό, πάνω στα οποία αναγράφονταν συνθήματα όπως: «Ιμπεριαλιστές, πέρασε η εποχή σας» και «Άλλο Τέξας, άλλο Κύπρος» ενώ οι διαδηλωτές τάσσονταν ομόφωνα κατά της διχοτόμησης της Νήσου κατονομάζοντας τους Αμερικανούς ως «δολοφόνους των λαών».⁷⁴

Το καλοκαίρι του 1964, όταν και ξεκίνησαν οι τουρκικοί βομβαρδισμοί στη Κύπρο πραγματοποιήθηκαν δυναμικά συλλαλητήρια στην Αθήνα και σε άλλες μεγάλες ελληνικές πόλεις. Κυρίαρχο στοιχείο των συλλαλητηρίων αποτελούσε το αντιαμερικανικό τους πρόσημο, καθώς και ο φιλοσοβιετικός τους προσανατολισμός. Σύμφωνα με την Αριστερά οι συμμετέχοντες ήταν δεκάδες χιλιάδες⁷⁵ ενώ την «αιχμή του δόρατος» στις κινητοποιήσεις αυτές έφεραν η νεολαία και το φοιτητικό κίνημα της χώρας.⁷⁶

Η κατάσταση που επικρατούσε στη Κύπρο, το πάγιο αίτημα της κοινωνίας για εκδημοκρατισμό της χώρας καθώς και η εμπλοκή των Η.Π.Α στο Βιετνάμ, γιγάντωναν τα αντιαμερικανικά αισθήματα μεγάλου μέρους του πληθυσμού.⁷⁷ Για την Αριστερά τα συνθήματα που ακούγονταν σε κεντρικούς δρόμους της Αθήνας όπως: «Έξω οι Αμερικάνοι δολοφόνοι των λαών», «Έξω από το ΝΑΤΟ που επιβουλεύεται την Κύπρο», «Ο φασισμός δεν θα περάσει και η δημοκρατία θα αποκατασταθεί και θα προχωρήσει», αντιπροσώπευαν τη λαϊκή βούληση και διέπονταν από πατριωτικό και δημοκρατικό πνεύμα.⁷⁸

⁷³ Παπαθανασίου, Ό.π, σελ. 75-76

⁷⁴ Αυγή, 8.5.1964, 9.5.1964, 12.5.1964

⁷⁵ Αυγή, 1.9.1964

⁷⁶ Τα Νέα, 11.8.1964, σελ. 5

⁷⁷ Λαλιούτη, Ό.π, σελ. 229

⁷⁸ Αυγή, 3.4.1965

Ένα χρόνο αργότερα, ως απόρροια της στρατιωτικής επέμβασης της Αμερικής στο Βιετνάμ, λόγω της οποίας πραγματοποιήθηκαν σε πολλές χώρες εκδηλώσεις με έντονο αντιαμερικανικό αίσθημα, στην Ελλάδα έλαβε χώρα διαδήλωση με το ίδιο περιεχόμενο η οποία όμως είχε απαγορευτεί από την Κυβέρνηση. Η πορεία διαμαρτυρίας προς την Αμερικάνικη πρεσβεία κατέληξε σε γενικευμένα επεισόδια στο κέντρο της Αθήνας μεταξύ των φοιτητών και της Αστυνομίας, ενώ κυριαρχούσαν τα συνθήματα «Δεν σας θέλουν οι Λαοί» και «Κάτω τα χέρια από το Βιετνάμ».⁷⁹

Σε αυτό το κλίμα, πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 1965 η Μαραθώνια Πορεία η οποία έφερε έντονο αντιιμπεριαλιστικό χαρακτήρα, ενώ οι συμμετέχοντες ανέρχονταν σε εκατοντάδες χιλιάδες. Στον τομέα της εσωτερικής πολιτικής η περίοδος της «καχεκτικής δημοκρατίας»⁸⁰ η οποία προσδιορίζεται από την λήξη του Εμφυλίου Πολέμου ως και την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας το 1967, σε συνδυασμό με την «Κρίση των Ιουλιανών» το 1965 αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη και την εκδήλωση του αντιαμερικανισμού.⁸¹

Ο ρόλος της Αμερικής στη δημόσια σφαίρα και τον ελληνικό τύπο

Για τους περισσότερους Έλληνες η Αμερική αποτελούσε έναν τόπο που εξήρε τη φαντασία. Οι πληροφορίες που κατέκλυζαν τη δημόσια σφαίρα για τη χώρα αυτή ήταν αντιφατικές. Παρουσιαζόταν η ύπαρξή της ως κάτι ασύλληπτο σε μέγεθος και συνάμα άγνωστο το οποίο δεν μπορούσε να ταυτιστεί με τα Ευρωπαϊκά δεδομένα. Κατά γενική παραδοχή ωστόσο αυτή η υπερδύναμη συνοψιζόταν στο εξής τετράπτυχο: Μέγεθος, Δύναμη, Νεωτερισμός και Πλούτος.⁸²

Από το παραπάνω τετράπτυχο προέκυψε και η λογική του Αμερικανικού Ονείρου, με την οποία χιλιάδες μετανάστες εγκατέλειπαν τον Παλιό κόσμο ώστε να αναζητήσουν την τύχη τους στη Νέα αυτή Γη, οι μεγάλες προοπτικές της οποίας την

⁷⁹ Τα Νέα, 3.4.1965

⁸⁰ Ο όρος «Καχεκτική Δημοκρατία», εισήχθη για πρώτη φορά από τον Πολιτικό επιστήμονα και Καθηγητή Ηλία Νικολακόπουλο στο βιβλίο του «Η καχεκτική δημοκρατία Κόμματα και εκλογές, 1946-1967», Πατάκη, Αθήνα 2001

⁸¹ Λαλιούτη, Ο.π, σελ. 229-230

⁸² Λαλιούτη, Ο.π, σελ. 236-237

καθιστούσαν ελκυστική προς κάθε μετανάστη που φτάνοντας εκεί να μπορέσει πραγματοποιήσει τις προσωπικές του φιλοδοξίες για κοινωνική ανέλιξη και αξιοποίηση των ευκαιριών.⁸³

Στην ελληνική κοινωνία, όλα τα παραπάνω συνδυάστηκαν και με την εξαγγελία του Δόγματος Τρούμαν. Έτσι, προέκυψε μέσα από πολλές πολιτικές και κοινωνικές ζυμώσεις, το αφήγημα του «Θείου από την Αμερική», ο οποίος αναζήτησε τη τύχη του στην Αμερική, απέκτησε πλούτο με τον οποίο μπορεί να βοηθήσει τους συγγενείς του στη πατρίδα, δίνοντας λύση όχι μόνο στα οικονομικά αλλά και στα κοινωνικά και ψυχολογικά τους προβλήματα. Όλα τα παραπάνω αποτυπώθηκαν σε μια σειρά ταινιών του Ελληνικού κινηματογράφου όπου αναπαραγόταν το συγκεκριμένο μοντέλο με το συγγενή από την Αμερική, ενδεικτικά μερικές από αυτές είναι: «Ο Φανούρης και το σόι του» (1957), «Η θεία από το Σικάγο» (1957) κ.ά.⁸⁴

Ο ρόλος της Αμερικής στην Ελληνική λογοτεχνία άρχισε να διακρίνεται ήδη από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. Στα έργα αυτά κατακρινόταν σε μεγάλο βαθμό ο εξαμερικανισμός που επιβαλλόταν παγκοσμίως, ενώ ταυτόχρονα γινόταν μνεία στον Ελληνικό πολιτισμό και στην ανάγκη προστασίας του από τις ξένες επιβολές.⁸⁵ Αν και οι αναφορές της ελληνικής λογοτεχνίας στην Αμερική απαντώνται ήδη όπως αναφέραμε παραπάνω από τον 19^ο αι., στη παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με τις λογοτεχνικές αναφορές προς τις Η.Π.Α μετά το πέρας του εμφυλίου πολέμου.

Η λογοτεχνία μετά το τέλος του Εμφυλίου πολέμου όπως ήταν φυσικό παρουσιαζόταν εμποτισμένη από ιδεολογικές αποχρώσεις. Η πλειοψηφία, ωστόσο, των έργων που έθιγαν την Αμερική και τον τρόπο ζωής της και κυριαρχούνταν από έντονα αντιαμερικανικά στοιχεία.

Η κριτική προερχόταν, όπως είναι φυσιολογικό, περισσότερο από τον χώρο της Αριστεράς, ωστόσο και από τη Δεξιά υπήρξαν αναφορές στις σαθρές δημοκρατικές αξίες που πρόσβευε η χώρα αυτή, στα πλαίσια όμως του αντικομμουνισμού της εποχής οι εκδηλώσεις αυτές δεν εκφράστηκαν με έντονο τρόπο, παρά μόνο σε περιόδους έντονων πολιτικών κρίσεων όπως ήταν το Κυπριακό κατά τη δεκαετία του 1960. Και

⁸³ Ο.π, σελ. 237-242

⁸⁴ Χριστίνα Σωτηροπούλου, *Η Διασπορά στον Ελληνικό Κινηματογράφο: επιδράσεις και επιρροές στη θεματολογική εξέλιξη των ταινιών της περιόδου 1945- 1986*, Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σελ. 48-71.

⁸⁵ Σώτη Τριανταφύλλου, *Μόνοι στον Κόσμο, Ευρωπαίοι Συγγραφείς, Αντιαμερικανισμός και Αμερικανική Μοναξιά*, Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2019, σελ. 445

εκεί ωστόσο η Δεξιά προέβαλε το αφήγημα του «αφελή» και «ευκολόπιστου» Αμερικανού, ο οποίος δεν έπραττε με δόλο.⁸⁶

Στη λογοτεχνία η κριτική επικεντρωνόταν κυρίως στο να καταστεί φανερή η δυστυχία που βιώνει στη καθημερινότητα του ο απλός πολίτης, μια δυστυχία που πηγάζει στον μηχανικό τρόπο ζωής του. Με αυτές τις περιγραφές στόχος ήταν να διακριθεί η ανωτερότητα του ελληνικού τρόπου ζωής σε αντίθεση με τον αμερικανικό στον οποίο κυριαρχούσε η επιφανειακή ελευθερία και ο τυποποιημένος τρόπος ζωής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα όλων των παραπάνω αποτελεί η αφήγηση του Βασίλη Βασιλικού κατά τη περιοδεία του στις Η.Π.Α.

«Κοιτάζω τα πρόσωπα: όλα ανέκφραστα. Χείλια αζεχώριστα σφραγισμένα με μια πικρή γραμμή, όπως αυτή που κολλάει την Κυριακή με τη Δευτέρα. Μάτια αβλέφαρα. Μα πού παν όλοι τους;»⁸⁷

Ενώ, παρακάτω αναφέρει τις εντυπώσεις που αποκόμισε όταν επισκέφτηκε τον θείο του ο οποίος ήταν μετανάστης στην Αμερική:

«Ωστόσο έχει στο πρόσωπό του μια σκληράδα που λείπει εντελώς από τα αδέρφια του: το καλό μάτι του μπορεί ξαφνικά να γίνει σκληρό, ανέκφραστο σαν το γυάλινο. Κι αυτό είναι ένα απόκτημα που μόνο η ζωή στη χώρα της επαγγελίας σου το προσφέρει».⁸⁸

Ο Δημήτρης Ψάθας στην εφημερίδα «Τα Νέα», αποδομούσε τη μυθολογία περί Αμερικανικού Ονείρου. Ανέφερε πως ο υπερκαταναλωτισμός που διέκρινε τον Αμερικανό πολίτη δεν ήταν τίποτα περισσότερο παρά ένα αντίτιμο το οποίο παρουσιαζόταν υπό τη μορφή φθηνών αγαθών προκειμένου εκείνοι να ξεχαστούν από τους εξαντλητικούς ρυθμούς και το άγχος της καθημερινότητας, ένα αντίτιμο δηλαδή που τους καθιστούσε πρόθυμους στο να συνεχίσουν να φυτοζωούν.⁸⁹

Παρ' όλα αυτά, υπήρχαν και απόψεις οι οποίες αντέκειντο στην επιχειρηματολογία περί έλλειψης πνευματικού επιπέδου σε μια κοινωνία που καθοδηγείται από τα υλιστικά της πάθη. Μια τέτοια άποψη εξέφρασε και ο Γιώργος Θεοτοκάς σύμφωνα με τον οποίο:

⁸⁶ Λαλιούτη, Ό.π. σελ. 238- 262

⁸⁷ Βασίλης Βασιλικός, *Η μυθολογία της Αμερικής*, Αθήνα, Εστία, 1964, σελ.67

⁸⁸ Βασιλικός Βασίλης, Ό.π, σελ. 68

⁸⁹ Τα Νέα, 24.6.1956

*«Όποιος ανήκει σε μια χώρα φτωχή, γεμάτη δυστυχία και πικρία και πρακτικές δυσκολίες που φαίνονται ανυπέρβλητες και που καταστρέφουν αμέτρητες ανθρώπινες υπάρξεις, δεν έχει δικαίωμα να περιφρονεί την υλική ζωή στο όνομα μιας ανεδαφικής πνευματικότητας και να κατακρίνει μια κοινωνία επειδή κατόρθωσε να προσφέρει στα ογδόντα εκατοστά των μελών της την πλήρη επάρκεια των υλικών μέσων».*⁹⁰

Τον σημαντικότερο ρόλο στην εκδήλωση των αντιαμερικανικών αισθημάτων κατά τη διάρκεια της «καχεκτικής δημοκρατίας», όπως είναι φυσιολογικό, διαδραμάτισε ο Τύπος της εποχής. Για τη Δεξιά η Αμερική αποτελούσε τον προστάτη των δημοκρατικών αρχών και του φιλελευθερισμού,⁹¹ ενώ στους προαναφερθέντες όρους, της δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού, εμπεριέχονταν, σύμφωνα με τον Γ. Θεοτοκά, το χριστιανικό πνεύμα, απόρροια του οποίου ήταν ο ορθολογισμός, ο ανθρωπισμός και η αισιοδοξία.⁹²

Στην αντίπερα όχθη, η Αριστερά και το Κέντρο προσπαθούσαν να αναδείξουν το σαθρό, όπως κατηγορούσαν, πολιτικό σύστημα της Αμερικής, το οποίο υπό το προσωπείο της δημοκρατίας χαρακτηριζόταν από έντονα στοιχεία λογοκρισίας και φυλετικών διακρίσεων. Προς επίρρωση των παραπάνω χρησιμοποιούσαν ως παράδειγμα, μεταξύ άλλων, τον Μακαρθισμό, την δράση της Κου-Κλουξ-Κλαν και τις μυστικές υπηρεσίες, όπως η CIA, η οποία ευθυνόταν για καθεστωτικές ανατροπές σε πολλές χώρες της υφηγίου.⁹³

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το πώς ο αντιδεξιός τύπος στην προσπάθεια του να προβάλλει την Αμερική ως τον «Μεγάλο εχθρό» της ελληνικής κοινωνίας επεκτάθηκε σε μια σειρά δαιμονοποίησης του ευρύτερου αμερικανικού τρόπου ζωής, προβάλλοντας της αμερικανικές επιρροές ως άκρως επικίνδυνες για την Ελληνική κοινωνία. Έτσι, ο αντιαμερικανισμός επεκτάθηκε και σε άλλα πεδία πέρα του πολιτικού, ωθώντας τις πολιτικές δυνάμεις που υποστήριζαν ότι υποστηρίζουν τον προοδευτικό χώρο να εκφράζουν ακραία συντηρητικές θέσεις.

⁹⁰ Γιώργος Θεοτοκάς, «Εντυπώσεις από την Αμερική», Νέα Εστία, Τόμος ΞΒ, τχ. 723, 15.8.1957, σελ. 1100-1104

⁹¹ Καθημερινή, 7.1.1957

⁹² Γ. Θεοτοκάς, «Το νόημα της Δημοκρατίας στην Αμερική», Νέα Εστία, τόμ. 55, τχ. 636, 1.1.1954, σελ. 10-16

⁹³ Λαλιούτη, Ό.π, σελ. 256-257

Η δεκαετία του 60' αποτέλεσε τη περίοδο της σεξουαλικής απελευθέρωσης. Ο Αριστερός τύπος υποστήριζε πως η απελευθέρωση αυτή απειλεί τα παιδιά των Ελλήνων που με τόσο κόπο ανέθρεψαν⁹⁴, έτσι προέκυπτε σύγκρουση μεταξύ του ελληνικού και του Αμερικανικού τρόπου ζωής σκοπός της οποίας ήταν να κυριαρχήσει η ελληνική παράδοση έναντι του ξενόφερτου νεωτερισμού.⁹⁵

Έπειτα, στο πεδίο κριτικής εισήλθε και η γυναίκα και πιο συγκεκριμένα ο ρόλος της μέσα στη κοινωνία. Τα Αμερικανικά πρότυπα σύμφωνα με την Αριστερά, προωθούσαν εικόνες ημίγυμνων γυναικών, με μαγιό, οι οποίες γίνονταν στόχος για τους άντρες. Επιπλέον, παροτρυνόταν ο κόσμος να προασπιστεί την αγνότητα των Ελληνίδων γυναικών προκειμένου να μην εμπορευματοποιηθεί το σώμα τους, αφού το γυναικείο ιδεώδες αποτελούσε κάτι το αγνό συνδεδεμένο με τη μητρότητα και την Ελληνική οικογένεια.⁹⁶

Με τη σειρά της και η Εκκλησία έλαβε θέση κατά των Αμερικανικών επιρροών. Η Ιερά Σύνοδος αντιτάχθηκε στη Ροκ εντ Ρολ μουσική ως κάτι το ανήθικο και το «αηδιαστικό», παροτρύνοντας την πολιτική ηγεσία να την απαγορεύσει ώστε να διασωθεί η νεολαία, στους κόλπους της οποίας το συγκεκριμένο είδος μουσικής γινόταν όλο και δημοφιλέστερο.⁹⁷

Όλα όσα αναφέρθηκαν αποτελούσαν για την Αριστερά ένα ιμπεριαλιστικό σχέδιο «δηλητηριασμού» της νεολαίας. Σε άρθρο της Αυγής συναντάται το εξής απόσπασμα:

*«Πρέπει οι νέοι να γίνουν βάνανσοι, ασυνείδητοι, φονιάδες, έκφυλοι, χωρίς κανένα ιδανικό, ταπεινοί, απαθλιωμένοι από την πείνα και την ανεργία. Έτσι θα γίνουν εύκολη λεία για τα σκλαβοπάζαρα, για τους στρατούς και για τα άνομα συμφέροντα των αποικιοκρατών».*⁹⁸

Τη δεκαετία του 50' προέκυψε ένας νέος όρος, ο Τεντιμποϊσμός, ο οποίος περιέγραφε τους νέους στην Ελλάδα που έχουν υιοθετήσει τον Αμερικανικό τρόπο ζωής. Οι νέοι αυτοί ταυτίστηκαν με τη παραβατική συμπεριφορά η οποία δεν ήταν τίποτα παραπάνω από συνέπεια της διείσδυσης του «περιθωριακού» πολιτισμού των

⁹⁴ Αυγή, 8.12.1955

⁹⁵ Αυγή, 20.9.1958

⁹⁶ Λαλιούτη, Ό.π, σελ. 298-299

⁹⁷ Εκκλησία, «Οι νέοι χοροί», αρ. 17, 15.11.1956, σελ. 394-395

⁹⁸ Αυγή, 8.6.1957

Η.Π.Α στην Ελλάδα. Οι νέοι που πρέσβευαν αυτές τις αρχές ονομάστηκαν τεντιμποήδες.⁹⁹

Ο αριστερός τύπος υποστήριζε ότι ο τεντιμποϊσμός αποτελεί την αιτία για τον εξαμερικανισμό των νέων ο οποίος θα συνδυαστεί με τον αφελληνισμό τους και συνακόλουθα θα προκαλέσει την εξαφάνιση του πατριωτικού αισθήματος των μελλοντικών γενεών.¹⁰⁰ Το φαινόμενο αυτό σχολιάστηκε και από τους εκκλησιαστικούς κόλπους, οι οποίοι έκαναν λόγο για ένα «έκφυλο» και «νοσηρό» δημιούργημα της Δύσης καλώντας ταυτόχρονα τη πολιτεία να πράξει τα δέοντα προκειμένου να διασφαλιστεί η «υγεία της φυλής».¹⁰¹

Η Αυγή περιέγραφε μια σειρά χαρακτηριστικών για τους συγκεκριμένους νέους. Η κατανάλωση ουίσκι, το ξεφάντωμα, ο ακόλαστος τρόπος ζωής¹⁰² σε συνδυασμό με τη διασκέδαση τους με μουσική ροκ εντ ρολ¹⁰³ και ρούχα που περιγράφονταν ως κατεξοχήν σήμα κατατεθέν της Αμερικανικής διείσδυσης στην κοινωνία, όπως τα τζίν παντελόνια και τα ανοιχτά πουκάμισα με σχέδια¹⁰⁴ διέγειραν συστηματικά τα συντηρητικά αντανakλαστικά της Αριστεράς.

Από το στόχαστρο των επικρίσεων δεν ξέφυγε ούτε η πορνεία που αυξανόταν στην Ελλάδα κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο αλλά ούτε και η αύξηση της βίας και της εγκληματικότητας. Η κακόφημη περιοχή της Τρούμπας και η πορνεία στην Αθήνα συσχετιζόταν σχεδόν αποκλειστικά με την επιρροή του Αμερικανικού πολιτισμού και πιο συγκεκριμένα με την ύπαρξη «Αμέρικαν Μπάρς» στη πρωτεύουσα, τα οποία κατηγορούνταν ότι εκπορνεύουν τα κορίτσια, τα εθίζουν στο ποτό και τα ναρκωτικά και έπειτα τα κάνουν έρμαιο στις ορέξεις των Αμερικανών και συγκεκριμένα των ναυτών του 6^{ου} στόλου που κατέκλυζαν τα μπαρ της Τρούμπας.¹⁰⁵

Η Αμερική προβλήθηκε έντονα ως ένας «πολιτισμός του εγκλήματος» που προήγαγε τη βία και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Η αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '50, ερμηνεύτηκε από την Αριστερά ως απόδειξη του πολιτισμικού τους επιπέδου, στοχοποιώντας τις «γκανγκστερικές» ταινίες και

⁹⁹ Λαλιούτη, Ό.π, σελ. 302-303

¹⁰⁰ Αυγή, 26.9.1958, σελ. 3

¹⁰¹ Εκκλησία, «Ανάγκη ομοκέντρου δράσεως», αρ. 16, 15.8.1958, σελ.3

¹⁰² Αυγή, 15.7.1956

¹⁰³ Αυγή, 5.3.1957 σελ.3

¹⁰⁴ Αυγή, 28.9.1958, σελ.2

¹⁰⁵ Λαλιούτη, Ό.π, σελ. 302-303

κόμικς όπως επίσης και τις άσεμνες φωτογραφίες, ενώ από τα πράγματα που υποκινούν την εγκληματικότητα δεν «ξέφυγαν» ούτε οι ταινίες του Τζέιμς Μπόντ.¹⁰⁶

Στον τομέα της εγκληματικότητας παρατηρείται σύμπλευση μεταξύ της Αριστεράς και της Δεξιάς. Η Απογευματινή υποστήριζε ότι «η οπλοφορία θεωρούνταν για τους Αμερικανούς δικαίωμα ιερό όσο και της ανδρικής ψήφου, καθώς το όπλο αποτελούσε σύμβολο του ανδρισμού»¹⁰⁷. Εν κατακλείδι, ο πολιτισμικός αντιαμερικανισμός αποτέλεσε σημαντικό πεδίο προπαγάνδας κατά τη περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και ειδικότερα από την Αριστερά, η οποία μέσα από τη προσπάθεια της να δείξει τον ηθικό εκτραχηλισμό που είναι άμεσα συνδεδεμένος με τον Αμερικανικό πολιτισμό, προσπάθησε να προάγει τη δική της ηθική ανωτερότητα, καταφεύγοντας ωστόσο στο να υιοθετήσει ακραία συντηρητικές και καταστροφολογικές θέσεις.

Η «Χούντα» των συνταγματαρχών

Τα γεγονότα που σημάδεψαν το πολιτικό σκηνικό της χώρας κατά τη δεκαετία του, επισφραγίστηκαν με την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας στη χώρα την 21^η Απριλίου 1967. Οι εκλογές οι οποίες ήταν προγραμματισμένες να πραγματοποιηθούν τον Μάιο του 1967 με σκοπό την επιστροφή της ομαλότητας στο πολιτικό σκηνικό της χώρας δεν πρόλαβαν να διεξαχθούν. Τα δύο επικρατέστερα σενάρια για την επιβολή της δικτατορίας ήταν δύο. Σύμφωνα με το πρώτο σενάριο στη πολιτική αυτή εκτροπή της δημοκρατίας πρωτοστάτησαν οι Αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, οι οποίες γνώριζαν μήνες πριν τις επερχόμενες εξελίξεις. Η εξέλιξη αυτή αποσκοπούσε στο να αποτραπεί η διαφαινόμενη επικράτηση της Ε.Κ στις εκλογές καθώς και η περαιτέρω ενίσχυση της Αριστεράς στη χώρα.

Η δεύτερη εκδοχή υποστηρίζει ότι η εξέλιξη ήταν αποτέλεσμα διαχρονικών ζυμώσεων στο εσωτερικό των ενόπλων δυνάμεων και πιο συγκεκριμένα μιας μερίδας ακροδεξιών στοιχείων (ΙΔΕΑ) και παραστρατιωτικών ομάδων. Το αποτέλεσμα και στις δύο περιπτώσεις ήταν η κατάλυση της δημοκρατίας και η άμεση κατάργηση μιας σειράς άρθρων του Συντάγματος σύμφωνα με τα οποία, μεταξύ άλλων, απαγόρευαν

¹⁰⁶ Αυγή, 7.11.1965, σελ. 2

¹⁰⁷ Απογευματινή, 18.7.1964, σελ.3

την κυκλοφορία των πολιτών κατά τις νυχτερινές ώρες, καθώς και τις συναθροίσεις άνω των τριών ατόμων. Οι πρωταγωνιστές του πραξικοπήματος αυτού ήταν οι : Συνταγματάρχης Γεώργιος Παπαδόπουλος, Συνταγματάρχης Τεθωρακισμένων Στυλιανός Παττακός και ο Συνταγματάρχης του Διαχειριστικού Νικόλαος Μαρκεζίνης.¹⁰⁸

Ο τύπος που κυκλοφόρησε την 21^η Απριλίου 1967 ανέφερε:

«Εξερράγη στρατιωτικόν κίνημα. Συνελήφθησαν πολιτικοί άνδρες».

*«Την 2.30 πρωινήν δύναμις τεθωρακισμένων κατέλαβεν το κέντρον των Αθηνών. Υπό τα έκπληκτα βλέμματα των ολίγων Αθηναίων που εκκυκλοφορούν, την προκεχωρημένην αυτήν ώραν, τεθωρακισμένα απέκλεισαν τα Παλαιά Ανάκτορα, ενώ στρατιωτικάί δυνάμεις κατελάμβανον τον ΟΤΕ, τους ραδιοφωνικούς θαλάμους του ΕΙΡ, εις το Ζάππειον και τα υπουργεία».*¹⁰⁹

Η Αυγή με τη σειρά της στο εξώφυλλο που κυκλοφόρησε την ίδια μέρα ανέφερε: *«Συνελλήφθησαν από στρατιωτικούς οι Μ. Γλέζος, Α. Κύρκος, Α. Παπανδρέου. Ασυνήθιστες κινήσεις στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων».*¹¹⁰

Η επταετία της δικτατορίας χαρακτηρίζεται για τη πληθώρα των διώξεων πολιτικών προσώπων και τις εκτοπίσεις σε ξερωνήσια, κυρίως των αριστερών, για τα βασανιστήρια που υπέστησαν οι αντιφρονούντες του καθεστώτος καθώς και για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη κατάργηση κάθε δημοκρατικής αρχής.¹¹¹

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο δεν θα ασχοληθεί με την εσωτερική πολιτική στην Ελλάδα κατά τη περίοδο 1967-1974, αντ' αυτού θα επικεντρωθεί στις σχέσεις του καθεστώτος με τις Η.Π.Α και με την εξέγερση του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο του 1973, η οποία έλαβε και χαρακτηριστικά αντιαμερικανικής διαδήλωσης και επιτάχυνε τις διαδικασίες κατάρρευσης της δικτατορίας.

Μόλις δύο μήνες μετά την επιβολή της δικτατορίας στη χώρα, επισκέφτηκε την Ελλάδα ο Πρόεδρος των Η.Π.Α Ρίτσαρντ Νίξον, ο οποίος προέβη σε ιδιαίτερα

¹⁰⁸ National Geographic Ελλάδα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Ό.π, σελ.155-157

¹⁰⁹ *Καθημερινή*, 21.4.1967

¹¹⁰ *Αυγή*, 21.4.1967

¹¹¹ Gallanant W. Thomas, Ό.π, σελ. 413- 418

ένθερμους χαιρετισμούς με ηγετικά πρόσωπα του καθεστώτος. Κατά την αποχώρηση του από τη χώρα ο Αμερικανός πρόεδρος δήλωσε σε δημοσιογράφους:

«Γενική εντύπωσής μου είναι ότι όλοι οι συνομιληταί μου, μου κατέστησαν εμφαντικώς ενδεικτικόν ότι ευνοούν την αρχήν της αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και ότι επιθυμούν να την αποκαταστήσουν όσον το δυνατόν ταχύτερον».

Επιπλέον, ένας ακόμα υποστηρικτής του καθεστώτος αποτέλεσε ο Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Ιάκωβος ο οποίος υποστήριξε ότι η επίσκεψη του στην Ελλάδα τον Αύγουστο του 1967 «δεν έχει απλούν εθιμοτυπικόν χαρακτήρα» αλλά αποτελούσε «και αναγνώρισιν του επιτελούμενου υπό του ιδίου και των αξιοτίμων μελών της εθνικής κυβερνήσεως δυσχερούς εθνικού έργου»¹¹²

Οι Ηνωμένες Πολιτείες αποδέχτηκαν σιωπηρά το νέο καθεστώς της Ελλάδας διατρανώνοντας επιχειρήματα περί αποδοχής των δικτατόρων από τον απλό λαό της υπαίθρου, ωστόσο η πραγματικότητα ήταν ότι η Χούντα ήταν άμεσα προσκείμενη στις δυτικές θέσεις που εξυπηρετούσαν τις Η.Π.Α. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η διευκόλυνση που παρείχε το καθεστώς στην Αμερική κατά τη διάρκεια του Πολέμου των Έξι Ημερών¹¹³ όταν και επετράπη στον Αμερικανικό στρατό να χρησιμοποιήσει της βάσεις που διέθετε στη χώρα.¹¹⁴

Η Εξέγερση του Πολυτεχνείου

Έως το 1973 οι αντιθέσεις προς το δικτατορικό καθεστώς εκδηλώνονταν κατά κύριο λόγο με συνωμοτικό τρόπο. Ωστόσο, η επιδείνωση της οικονομίας λόγω της πετρελαϊκής κρίσης που μόλις ξεσπούσε και εκτίναξε τη τιμή των καυσίμων ενέτεινε τα αντικαθεστωτικά αισθήματα των πολιτών. Σε αυτό τον αγώνα που ξεσπούσε κατά του καθεστώτος πρωτοστάτησε το φοιτητικό κίνημα της χώρας. Οι διαδηλώσεις ξεκίνησαν τον Φεβρουάριο του 1973 όταν και οι φοιτητές διεκδικούσαν την κατάργηση

¹¹² *Εγκάρδιες χειραψίες Αμερικανών επισήμων με τους δικτάτορες*, Ιστορικό Λεύκωμα 1967, σελ. 88-89, Καθημερινή (1997)

¹¹³ Με τον όρο «Πόλεμος των Έξι ημερών» αναφερόμαστε στον πόλεμο που ξέσπασε μεταξύ του Ισραήλ και των Αραβικών κρατών (Αίγυπτος, Ιορδανία, Συρία) τον Μάιο του 1967

¹¹⁴ Σωτήρης Ριζάς, *Η Ελληνική πολιτική μετά τον Εμφύλιο πόλεμο. Κοινοβουλευτισμός και Δικτατορία*, Καστανιώτης, Αθήνα, 2008, σελ.433-439

του Ν.Δ. 93/1969 ο οποίος απαγόρευε τον φοιτητικό συνδικαλισμό, καθώς και το Ν.Δ 180/1970 με τον οποίο το καθεστώς όριζε έναν κυβερνητικό εκπρόσωπο σε κάθε ΑΕΙ.

Οι διαδηλώσεις των φοιτητών συνεχίστηκαν και τους επόμενους μήνες. Η πίεση που ασκούσαν στο καθεστώς το οδήγησαν στις αρχές Ιουνίου να ανακοινώσει ενέργειες οι οποίες υποτίθεται ότι θα οδηγούσαν στην επιστροφή του κοινοβουλευτισμού στη χώρα. Έτσι καταργήθηκε ο θεσμός της Βασιλείας και προκηρύχθηκε η διεξαγωγή δημοψηφίσματος το οποίο θα πραγματοποιούνταν τον Ιούλιο του 1974 και θα επικύρωνε την επιστροφή στη κοινοβουλευτική δημοκρατία.. Η πλειοψηφία του πολιτικού κόσμου τάχθηκε κατά της πρότασης αυτή του Παπαδόπουλου. Ωστόσο, το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε στις 29 Ιουλίου, μέσα σε ένα κλίμα νοθείας όπου το «αποτέλεσμα» της «βούλησης» του λαού επανέφερε τον κοινοβουλευτισμό και ο Γ. Παπαδόπουλος οριζόταν Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας. Επισήμως η Βασιλεία στην Ελλάδα καταργήθηκε το 1974 με νέο δημοψήφισμα¹¹⁵

Η κατάσταση ξεκίνησε να κλιμακώνεται το Νοέμβριο του 1973 όταν στο τρισάγιο για τα πέντε χρόνια από τον θάνατο του Γεωργίου Παπανδρέου συγκεντρώθηκε στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών. Η συγκέντρωση αυτή πήρε τη μορφή διαδήλωσης και γρήγορα ξεκίνησαν εκτεταμένα επεισόδια μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομίας.¹¹⁶

Αυτή η αιματηρή, όπως εξελίχθηκε, διαδήλωση χαρακτηρίστηκε από τη μαζικότητα της, αφού οι συμμετέχοντες ανέρχονταν σε δεκάδες χιλιάδες, μεταξύ των οποίων και μεγάλα πολιτικά πρόσωπα της προδικτατορικής περιόδου. Στο αυθόρμητο αυτό συλλαλητήριο οι ιαχές των διαδηλωτών απαιτούσαν την επιστροφή της δημοκρατίας καθώς και την απομάκρυνση των δικτατόρων.¹¹⁷ Το καθεστώς από την πλευρά του, έκανε λόγο για οργανωμένο ξέσπασμα των επεισοδίων από εξτρεμιστικά στοιχεία¹¹⁸, δείχνοντας άλλη μια φορά το βίαιο πρόσωπο του.

Τα γεγονότα που αναφέρθηκαν παραπάνω οδήγησαν τελεσίδικα στα γεγονότα του Πολυτεχνείου. Στις 15 Νοεμβρίου εκατοντάδες φοιτητές άρχισαν να συγκεντρώνονται στον χώρο του Πολυτεχνείου. Ταυτόχρονα, σε κατάληψη πανεπιστημιακών χώρων προέβησαν και οι νέοι στη Θεσσαλονίκη. Η κατάληψη είχε ξεκινήσει πρώτα με τη κατάληψη της Νομικής σχολής Αθηνών. Για άλλη μια φορά η διαδήλωση κατέληξε σε

¹¹⁵ National Geographic Ελλάδα, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ό.π, σελ. 163-165

¹¹⁶ *Απογευματινή*, 5.11.1973

¹¹⁷ *Τα Νέα*, 5.11.1973

¹¹⁸ *Η Βραδυνή*, 6.11.1973

αντικυβερνητική διαδήλωση με τη διαφοροποίηση ότι αυτή η εξέγερση εμπεριείχε και έντονα αντιαμερικανικά στοιχεία. Η ανάμειξη της Αμερικής στην επιβολή της δικτατορίας έγινε η αφορμή ώστε να γράφονται συνθήματα σε τοίχους όπως «Έξω οι Η.Π.Α και το ΝΑΤΟ».¹¹⁹

Την 16^η Νοεμβρίου ήδη πλήθος κόσμου ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα των φοιτητών να υποστηρίξει τον αγώνα τους. Ο πρωθυπουργός Μαρκεζίνης ανακοίνωσε την επιβολή στρατιωτικού νόμου, ενώ τα επεισόδια μεταξύ των σωμάτων ασφαλείας και των διαδηλωτών εντεινόταν με αποτέλεσμα να υπάρξουν οι πρώτοι νεκροί διαδηλωτές.¹²⁰

Τα ξημερώματα της 17^{ης} Νοεμβρίου ένα άρμα μάχης καταρρίπτει την πύλη του Πολυτεχνείου με αποτέλεσμα την βίαιη διάλυση των διαδηλωτών. Το αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής επέφερε δεκάδες θανάτους και τραυματισμούς, το μέγεθος των οποίων αρχικά υποτιμήθηκε, ενώ άρχισε να γίνεται λόγος και για επιστροφή του Κ. Καραμανλή στη χώρα.¹²¹

Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου δυσχέραναν τη θέση του Παπαδόπουλου, γεγονός που κατέληξε σε πραξικόπημα εναντίον του από τον Δ. Ιωαννίδη. Η νέα αυτή κυβέρνηση συνέπεσε με τη νέα όξυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Το κυριότερο ζήτημα που προέκυψε ωστόσο, ήταν για άλλη μια φορά το Κυπριακό. Η κυβέρνηση Ιωαννίδη κατηγορήσε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο ως προδότη που δεν επιθυμεί τη ένωση με την Ελλάδα και σα να μην έφτανε αυτό, συμμετείχε ενεργά στο στρατιωτικό πραξικόπημα εναντίον του Κύπριου προέδρου, γεγονός που ώθησε τη Τουρκία να επέμβει στρατιωτικά στο νησί, καταλήγοντας λίγο αργότερα στη διχοτόμησή του. Η εξέλιξη αυτή στη Κύπρο αποτέλεσε την αιτία κατάρρευσης του στρατιωτικού καθεστώτος, με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή να καλείται να επιστρέψει στη χώρα προκειμένου να σχηματίσει κυβέρνηση εθνικής ενότητας προκειμένου να συντελεστεί η σταδιακή επιστροφή στον κοινοβουλευτισμό.¹²²

Η επιστροφή της Δημοκρατίας στην Ελλάδα επήλθε μέσω μιας μεγάλης τραγωδίας, όπως ήταν η απώλεια της Κύπρου. Στο Β' μέρος της παρούσας εργασίας θα εξεταστούν

¹¹⁹ *Τα Νέα*, 16.11.1973

¹²⁰ *Μακεδονία*, 16.11.1973

¹²¹ *Τα Νέα*, 17.11.1973

¹²² National Geographic Ελλάδα, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ό .π, σελ. 166-167

οι νέοι πολιτικοί και κοινωνικοί συσχετισμοί που δημιουργήθηκαν στη χώρα κατά τη πρώιμη μεταπολίτευση και τις συνέπειες που επέφεραν οι εξελίξεις αυτές στο πεδίο της έκφρασης του αντιαμερικανισμού στη χώρα.

Από την κατάρρευση της «Χούντας» ως το τέλος της μεταπολίτευσης

Η Γ' Ελληνική Δημοκρατία και οι νέοι πολιτικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί

Μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1974 υπήρξε έντονη ανάγκη από σύσσωμο τον πολιτικό χώρο προκειμένου να απαγκιστρωθεί η χώρα από το δικτατορικό παρελθόν και να προσδοθεί στη νεοσύστατη Γ' Ελληνική Δημοκρατία ένα δημοκρατικό και αντι-αυταρχικό πρόσημο.¹²³ Άλλωστε την επομένη της επιστροφής του Καραμανλή στη χώρα η Τουρκία κατέλαβε μεγάλο τμήμα της Βόρειας Κύπρου. Το αποτέλεσμα ήταν να αναζωπυρωθούν σε μεγάλο βαθμό οι αντιδράσεις κατά των Η.Π.Α και τον ρόλο που διαδραμάτιζαν στον διεθνή γεωστρατηγικό χάρτη. Οι αντιδράσεις για την ανοχή της Αμερικής στην Τουρκική εισβολή στη Μεγαλόνησο οδήγησαν σε οργανωμένη διαμαρτυρία του Καραμανλή προς τον Ο.Η.Ε και την απόσυρση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ.¹²⁴

Ο Καραμανλής προκειμένου να περιορίσει την ιδεολογική πόλωση δήλωσε για την δικτατορία: « *Ο Ελληνικός Λαός στη συντριπτική του πλειοψηφία, είναι βαθειά και*

¹²³ Λαλιούτη, Ό.π, σελ.

¹²⁴ *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, ό.π, σελ. 165-166

*υπεύθυνα δημοκρατικός. Δεν απεχθάνεται απλώς την τυραννία, αλλά και την μάχεται με όλους τους τρόπους που έχει στη διάθεση του».*¹²⁵

Από την άλλη πλευρά η Αριστερά και το Κέντρο υποστήριζε ότι από το 1944 και μετά η χώρα δεν ελευθερώθηκε ποτέ, απλά άλλαξε ο κατακτητής. Η καταδίκη σε ισόβια κάθειρξη των υπαιτίων του στρατιωτικού πραξικοπήματος στη χώρα αποτελούσε το τέλος αυτής της περιόδου κατοχής και διακρίνονταν οι πραγματικοί Έλληνες πατριώτες από το κατά πόσο ταυτίστηκαν με το προηγούμενο καθεστώς.¹²⁶

Επιπλέον, για τον συγκεκριμένο χώρο, η μόνη περίοδος που η χώρα αντιστάθηκε στην Αμερικανική υποτέλεια ήταν η περίοδος διακυβέρνησης του Γ. Παπανδρέου, ενώ κατηγορούσε τη Δεξιά ότι παρ' ότι δεν εκφράζει τη πλειοψηφία του λαού, παραμένει στην εξουσία βασιζόμενη στην αμερικανική υποταγή της χώρας.¹²⁷

Το ΚΚΕ με τη σειρά του αποδεχόταν μέχρι ενός σημείου τις θέσεις της Κεντροαριστεράς καθώς αναγνώριζε ότι η περίοδος της δικτατορίας και οι συνακόλουθες εξελίξεις στην Κύπρο αφύπνισαν τα πατριωτικά αισθήματα των πολιτών. Ωστόσο, στον λόγο του ΚΚΕ παρακινούνταν οι πολίτες να εντείνουν τις αντιαμερικανικές εκδηλώσεις,¹²⁸ καθώς η Αμερική αποτελούσε εμπόδιο στη λαϊκή κυριαρχία, την εθνική ανεξαρτησία και της κοινωνικής προόδου που επιζητούσε η χώρα.¹²⁹

Στον λόγο της Δεξιάς υπήρξε για πρώτη φορά η παραδοχή ότι προδικτατορικά υπήρξαν περίοδοι οι οποίες χαρακτηρίζονταν από την έλλειψη εθνικής ανεξαρτησίας ενώ ταυτόχρονα, διαχώριζε και τη θέση της τόσο από τα χρόνια πριν τη δικτατορία όσο και από τη περίοδο της Επταετίας. Επίσης, δεν επιθυμούσε να ταυτιστεί με τη νικητήρια πλευρά κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου.¹³⁰ Η επιθυμία του Δεξιού χώρου για εθνική ανεξαρτησία είναι έκδηλη στον τύπο της μεταπολίτευσης, χαρακτηριστικά η Απογευματινή αναφέρει για την εθνική ανεξαρτησία μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο:

«Η ανεξαρτησία της ήταν εικονική: περιωριζέτο από την αμερικανική κηδεμονία. Η κυριαρχία της ήταν πλασματική: την ευνοούχιζε η αμερικανική στρατιωτική παρουσία με

¹²⁵ Κωνσταντίνος Καραμανλής, «Δήλωση για την 21^η Απριλίου», 20.4.1975 [Πηγή: Οι Λόγοι του Καραμανλή 1974-1976, σελ. 214]

¹²⁶ *Ελευθεροτυπία*, 6.8.1975

¹²⁷ *Τα Νέα*, 11.10.1975

¹²⁸ *Λαλιούτη*, Ό.π., σελ. 318

¹²⁹ Ριζοσπάστης, «Για ψωμί, Λευτεριά και Ειρήνη», 17.11.1974

¹³⁰ *Λαλιούτη*, Ό.π., σελ. 321

τις διάφορες μορφές της. Η εξωτερική πολιτική της καθορίζεται στην Ουάσινγκτων. Η εξωτερική της πολιτική ηλέγχετο από την CIA. Η οικονομία της εξυπηρετούσε περισσότερο τα συμφέροντα των ξένων επενδύσεων – κυρίως αμερικανικά – παρά τα εθνικά. Ακόμη και ο τρόπος ζωής είχε αρχίσει να μιμείται το αμερικανικό πρότυπο, που το πρόβαλλε συστηματικά η αμερικανοκίνητη προπαγάνδα».¹³¹

Υπό το πρίσμα των παραπάνω ιδρύθηκε το φθινόπωρο του 1974 από τον Κ. Καραμανλή η Νέα Δημοκρατία. Ένα κόμμα που στόχος του ήταν να συσπειρώσει όλο τον κόσμο υπερβαίνοντας τους ιδεολογικούς προσδιορισμούς της Δεξιάς, της Αριστεράς και του Κέντρου.¹³² Η Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ αποτέλεσαν τα δύο κυρίαρχα πολιτικά κόμματα της μεταπολίτευσης, μέχρι την κατάρρευση του δεύτερου το 2012. Για το ΠΑΣΟΚ ωστόσο θα γίνει εκτενής αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο.

Πριν τις πρώτες εκλογές της μεταπολίτευσης μια σειρά επιφανών προσωπικοτήτων, μεταξύ των οποίων ο Ανδρέας Παπανδρέου και ο Μανώλης Γλέζος, διέτειναν την ανάγκη απόκτησης της εθνικής ανεξαρτησίας η οποία ήταν αλληλένδετη με την απαγκίστρωση από τη ξένη κηδεμονία.¹³³ Ο Καραμανλής διατύπωνε την ανάγκη για επανεξέταση των συμφωνιών Ελλάδας- ΗΠΑ για τις βάσεις, καθώς και την ανάγκη διατήρησης της χώρας εκτός του στρατιωτικού σκέλους του ΝΑΤΟ εφόσον εκείνο δεν προστάτευε τα μέλη της συμμαχίας από επιθέσεις άλλων χωρών μελών.¹³⁴

Ο αντιαμερικανισμός κατά τη πρώιμη μεταπολίτευση έλαβε για άλλη μια φορά τη μορφή λαϊκής διαμαρτυρίας. Ο ελλιμενισμός του αμερικανικού 6^{ου} στόλου στην Ελευσίνα πυροδότησε μια σειρά αντιαμερικανικών εκδηλώσεων.¹³⁵ Την διαδήλωση αυτή συντόνιζε ένας ιερέας που είχε εξοριστεί κατά τη περίοδο της Χούντας. Ο ιερέας απέτρεψε τα παιδιά της περιοχής να συμμετάσχουν σε μια εκδήλωση που πραγματοποιούσε στη περιοχή το αμερικανικό ναυτικό και επιπλέον αρνήθηκε την παραλαβή τροφίμων από τον 6^ο Στόλο που σκοπό είχαν να μοιραστούν στους φτωχούς της περιοχής.¹³⁶ Ομοίως, και στην Κέρκυρα οι μαζικές κινητοποιήσεις των κατοίκων του νησιού ανάγκασαν αμερικανικό αντιτορπιλικό να αποχωρήσει από το λιμάνι, όπου

¹³¹ Απογευματινή, 7.9.1974, σελ. 6

¹³² Λαλιούτη, Ό.π, σελ 322

¹³³ Τα Νέα, 1.10.1975. σελ.3

¹³⁴ Καθημερινή, 12.12.1974 σελ. 1-3

¹³⁵ Ελευθεροτυπία, 22.10.1975

¹³⁶ Τα Νέα, «Στην Ελευσίνα μια φορά... Τα «όχι» ενός παπά στους Αμερικανούς», 5.3.1975, σελ. 4

είχε ελλιμενιστεί για τριήμερη επίσκεψη.¹³⁷ Την στάση των κατοίκων επικρότησε και ο τύπος της εποχής, καθώς όπως αναφέραμε και προηγουμένως, ο αντιαμερικανισμός αποτελούσε την εποχή εκείνη πατριωτική «κορώνα» για όλους τους ιδεολογικούς πόλους.

Τέλος, οι αντιαμερικανικές εκδηλώσεις έγιναν συνώνυμο της επετείου του Πολυτεχνείου με αποκορύφωμα την πορεία προς την αμερικανική πρεσβεία. Στην πρώτη επέτειο των γεγονότων της εξέγερσης των φοιτητών σύσσωμος ο πολιτικός χώρος προέβαινε σε εκδήλωση αντιαμερικανικών αισθημάτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το κάλεσμα της Οργάνωσης Νέων της Νέας Δημοκρατίας (ΟΝΝΕΔ), η οποία απηύθυνε έκκληση για συμμετοχή του κόσμου στην αντιφασιστική πορεία εναντίον του ιμπεριαλισμού και των υπευθύνων της απώλειας της Κύπρου.¹³⁸

Από την Πλευρά του το ΚΚΕ έβλεπε τη γενιά του Πολυτεχνείου ως συνέχεια της Εθνικής Αντίστασης και του ΕΑΜ.¹³⁹ Τον Νοέμβριο του 1975 πραγματοποιήθηκε μια μεγαλειώδης πορεία για τον εορτασμό του Πολυτεχνείου η οποία κατέληξε στην Αμερικανική πρεσβεία. Στη πορεία αυτή κυριαρχούσαν τα συνθήματα «Έξω τώρα οι Αμερικανοί», «Έξω για πάντα από το ΝΑΤΟ», «Αυτοί σκότωσαν τ' αδέρφια μας».¹⁴⁰

Οι πορείες του Πολυτεχνείου συνοδεύονταν σχεδόν πάντα με επεισόδια μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομίας, βιαιότερες ωστόσο αποτέλεσαν οι πορείες του 1978 και 1980. Ειδικότερα εκείνη του 1980 επέφερε τον θάνατο δύο διαδηλωτών. Η πορεία προς την Αμερικανική πρεσβεία είχε απαγορευτεί από την Κυβέρνηση Ράλλη, με αποτέλεσμα να υπάρξουν εκτεταμένες και βίαιες συγκρούσεις μεταξύ πλήθους και των δυνάμεων ασφαλείας.¹⁴¹

Αναμφίβολα, κομβικό ρόλο στην ένταση των επεισοδίων αποτέλεσε η επανένταξη της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ τον Οκτώβριο του 1980. Η επανένταξη της χώρας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ καταδικάστηκε από σύσσωμη την αντιπολίτευση ενώ, ακόμη και ο συντηρητικός χώρος

¹³⁷ Καθημερινή, 28.1.1975

¹³⁸ Τα Νέα, 22.4.1975

¹³⁹ Ριζοσπάστης, 18.4.1975

¹⁴⁰ Τα Νέα, 18.11.1975, σελ. 11

¹⁴¹ Λαλιούτη, Ό.π., σελ. 341

επιχειρηματολογούσε υπέρ των λόγων για τους οποίους αποχώρησε η Ελλάδα από αυτό το 1974.¹⁴²

Ο Γ.Γ του ΚΚΕ, Χαρίλαος Φλωράκης, υποστήριξε από το βήμα της Βουλής ότι «Μέσα στο ΝΑΤΟ, γίνονται ισχυρότερα τα δεσμά της Ελλάδας και όχι η Ελλάδα ισχυρότερη».¹⁴³ Για το ανερχόμενο ΠΑΣΟΚ, η επιστροφή της Ελλάδας στους στρατιωτικούς κόλπους του ΝΑΤΟ αξιοποιήθηκε πολιτικά προκειμένου να ταυτιστεί ο αντιαμερικανισμός με την αντιδεξιά ιδεολογία που προέβαλε. Για τον λόγο αυτό η Ελευθεροτυπία επέβαλλε την «αλλαγή» ως «ιστορική ανάγκη» για τη χώρα.¹⁴⁴ Τις ιδρυτικές διακηρύξεις του ΠΑΣΟΚ, τις θέσεις του και το πώς αυτές μεταβλήθηκαν από τη περίοδο που υπήρξε κόμμα της αντιπολίτευσης έως και την εδραίωση της κυριαρχίας του στο πολιτικό σκηνικό της χώρας, πάντα υπό το πρίσμα των αντιαμερικανικών εκδηλώσεων, θα το εξετάσουμε αμέσως παρακάτω.

Το ΠΑΣΟΚ και η «Αλλαγή»

« Ο Ελληνικός Λαός, το Έθνος, θα ανασυντάξει τις δυνάμεις του και θα προχωρήσει με ασφάλιση θέληση στην ανοικοδόμηση της πατρίδας, στο χτίσιμο μια νέας Ελλάδας, μιας Ελλάδας που ν' ανήκει στους Έλληνες. Πρέπει να θέσουμε τέρμα από την εξάρτηση μας στο Πεντάγωνο των Η.Π.Α και το ΝΑΤΟ. Πρέπει να σπάσουμε τα δεσμά που εχάλκευσε ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας»

Με αυτή τη δήλωση, τον Αύγουστο του 1974, επέστρεψε στην Αθήνα ο Ανδρέας Παπανδρέου, ανοίγοντας ένα νέο κεφάλαιο στη πολιτική ιστορία της χώρας.¹⁴⁵ Στις 3 Σεπτεμβρίου του 1974 ιδρύεται το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα. Μεταξύ άλλων στο ιδρυτικό μανιφέστο με τους στόχους του νεοσύστατου κόμματος γινόταν σαφής αναφορά στην αμερικανική εξάρτηση της χώρας, ενώ υποδεικνύονταν οι Η.Π.Α ως ο βασικός υπεύθυνος όλων των συμφορών της μεταπολεμικής Ελλάδας. Παραδειγματικά, διακηρύσσονταν τα εξής:

¹⁴² Λαλιούτη, Ό.π, σελ. 345-346

¹⁴³ Αγόρευση Χαρίλαου Φλωράκη, Επίσημα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Περίοδος Β', Σύνοδος Δ', 22.10.1980

¹⁴⁴ Ελευθεροτυπία, 21.10.1980

¹⁴⁵ Τα Νέα, 17.8.1974

Η ρίζα της συμφοράς βρίσκεται στην εξάρτηση της Πατρίδας μας. Τα επτά μεσαιωνικά χρόνια που πέρασαν με τη στυγνή στρατιωτική δικτατορία και η τραγωδία της Κύπρου δεν αποτελούν παρά μια ιδιαίτερα σκληρή έκφραση της εξάρτησης της Ελλάδας από το ιμπεριαλιστικό κατεστημένο των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ.

Μεταβλήθηκε η Ελλάδα σε προχωρημένο πυρηνικό φυλάκιο του Πενταγώνου, για να εξυπηρετηθούν πιο αποτελεσματικά τα στρατιωτικά και οικονομικά συμφέροντα των μεγάλων μονοπωλίων.

Διαβρώθηκε ο κρατικός μηχανισμός, οι ένοπλες δυνάμεις, τα κόμματα, ο συνδικαλισμός, η πολιτική ηγεσία του τόπου έτσι, ώστε να καταστεί δυνατή η επιβολή ξενοκίνητης στρατιωτικής δικτατορίας, όταν αυτό κρίθηκε πως συνέφερε την Ουάσιγκτον.

Επιβλήθηκε η στρατιωτική δικτατορία για να ανακοπεί η πορεία του Λαού μας προς την λαϊκή κυριαρχία και την εθνική ανεξαρτησία. Προκλήθηκε το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και ακολούθησε η βάνανση τουρκική εισβολή στην Κύπρο, για να διχοτομηθεί η μεγαλόνησος και να αποτελέσει τελικά ένα νέο στρατιωτικό ορμητήριο των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ στην ανατολική Μεσόγειο.

Μεταβλήθηκε η πατρίδα μας σε ξέφραγο αμπέλι, για να διαβρωθεί η οικονομία μας από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ και της Δύσης, με τη συνεργασία πάντα του ντόπιου μεταπρατικού κεφαλαίου.¹⁴⁶

Το ΠΑΣΟΚ, από το 1974 ως μέρος της ελάχιστονης αντιπολίτευσης και από το 1977 ως αξιωματική αντιπολίτευση κλήθηκε να φέρει εις πέρας τον ρόλο του εκφραστή της αντιδεξιάς ιδεολογίας. Βασισμένο σε αυτό τον αντιδεξιό ρόλο την αιχμή της επιχειρηματολογίας του κόμματος αποτέλεσε ο αντιαμερικανισμός, καθώς παρουσιαζόταν ως το κόμμα που εκφράζει την επιθυμία των Ελλήνων για αλλαγή, η οποία ήταν συνυφασμένη με την απεξάρτηση της χώρας από τη ξένη κηδεμονία και τη συνακόλουθη εθνική της απελευθέρωση.¹⁴⁷

Ο Παπανδρέου κατηγορούσε τη Κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας για υποτέλεια, παραφράζοντας τη περίφημη φράση του Κ. Καραμανλή «Ανήκομεν εις την Δύσιν» σε

¹⁴⁶ *Ιδρυτική Διακήρυξη – ΠΑΣΟΚ, Ιδρυτική Διακήρυξη Βασικών Αρχών και Στόχων, Διαθέσιμο στο: <https://kinimaallagis.gr/diakhyxh/> [21.10.2022]*

¹⁴⁷ Λαλιούτη, ό.π., σελ.350

« Ανήκομεν εις την Αμερικήν».¹⁴⁸ Το μανιφέστο του κόμματος στις 15 Οκτωβρίου 1977 απέκλειε κατηγορηματικά την επιστροφή της χώρας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, ωστόσο θεωρούσε ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα της χώρας, τη παραμονή της στο πολιτικό σκέλος της συμμαχίας.¹⁴⁹

Κατά τη προεκλογική περίοδο του 1977 το ΚΚΕ παρουσίαζε τον εαυτό του ως τον μόνο πραγματικό φορέα της «Αλλαγής»¹⁵⁰, ενώ απέδιδε και όλες τις συμφορές της Ελλάδας, από τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους μέχρι το 1974, στην υποταγή του στη Δύση¹⁵¹.

Η Νέα Δημοκρατία από τη πλευρά της, τις παραμονές των εκλογών διατράνωνε « τη πίστη της στην ιδέα του Έθνους» και συμπλήρωνε αναφέροντας την πεποίθηση της ότι « το Ελληνικόν Έθνος μόνον ελεύθερο, ανεξάρτητο και κυρίαρχο μπορεί να συνεχίση την ιστορική του πορεία». ¹⁵²

Η πολιτική όξυνση και η κοινωνική πόλωση που δημιουργήθηκε πριν τις εκλογές του 1977, κορυφώθηκε στις εκλογές του 1981. Το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ συνέχισαν να αυτοπροβάλλονται ως οι μοναδικοί φορείς της «Αλλαγής» ενώ ιδιαίτερα στον πολιτικό λόγο του ΠΑΣΟΚ γινόταν σαφές ότι η αλλαγή μπορεί να προκύψει μόνο με τον τερματισμό της αμερικανοκρατίας.¹⁵³ Επιπλέον το ΠΑΣΟΚ ταύτιζε τη Δεξιά με την Αμερική ως τους κοινούς εχθρούς του λαού στους οποίους βρισκόταν υποδουλωμένος.¹⁵⁴

Όσον αφορά τις δημόσιες θέσεις του ΠΑΣΟΚ πριν τις εκλογές, έθετε ως προτεραιότητα την επαναδιαπραγμάτευση με τους Αμερικανούς το φλέγον ζήτημα των βάσεων, με στόχο τη πλήρη εκκαθάριση των αμερικανικών βάσεων και την απομάκρυνση των πυρηνικών κεφαλών από τη χώρα.¹⁵⁵ Ο φιλικά προσκείμενος προς το ΠΑΣΟΚ τύπος καθιστούσε τη πλήρη αποχώρηση από το ΝΑΤΟ επιβεβλημένη προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της «Εθνικής Ανεξαρτησίας».¹⁵⁶ Ο Πρωθυπουργός

¹⁴⁸ Α. Παπανδρέου, «Εισήγηση στην πρώτη συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ». 3.9.1977 (Ξενοδοχείο Κίνγκς Παλλάς)

¹⁴⁹ *Μανιφέστο '77*, Ελευθεροτυπία, 17.10.1977

¹⁵⁰ Ριζοσπάστης, «Ψήφος στο ΚΚΕ», 29.9.1977

¹⁵¹ *Ριζοσπάστης*, 17.12.1977, σελ. 2

¹⁵² Απογευματινή, «Η Νέα Δημοκρατία διακηρύσσει τις Προγραμματικές της Αρχές», 13.10.1977, σελ.5

¹⁵³ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 356

¹⁵⁴ Έθνος, 13.10.1981

¹⁵⁵ Έθνος, «Ομιλία Α. Παπανδρέου στο Ηράκλειο», 5.10.1981

¹⁵⁶ *Ελευθεροτυπία*, 8.9.1981, σελ. 7

Ράλλης συγκρουόταν ευθέως με τις αντιαμερικανικές εξαγγελίες του ΠΑΣΟΚ, υποστηρίζοντας ότι για τη περίοδο της δικτατορίας υπεύθυνη ήταν αποκλειστικά η Ελλάδα και όχι οι Η.Π.Α.¹⁵⁷ Ο Παπανδρέου σχολιάζοντας τη παραπάνω δήλωση έκανε λόγο για «εθνική μειοδοσία».¹⁵⁸

Η πολιτική ατζέντα που έθεσε το ΠΑΣΟΚ προεκλογικά εμπεριείχε στοιχεία έντονης πόλωσης. Τίθετο το δίλημμα της «Αλλαγής» από τη μία και της «Συντήρησης» από την άλλη, η ανάπτυξη και ο μαρασμός, η πολιτιστική αναγέννηση εναντίον της πολιτιστικής αλλοτρίωσης.¹⁵⁹

Οι εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στις 18 Οκτωβρίου 1981 και η εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ, αποτέλεσαν ορόσημο στη μεταπολιτευτική ιστορία της χώρας. Η επικράτηση της «Αλλαγής» αποτέλεσε μια δικαίωση της Κεντροαριστεράς για την εκλογική νίκη που της στερήθηκε το 1967, ενώ χαρακτηριζόταν και ως μια «ειρηνική επανάσταση» των ηττημένων του Εμφυλίου.¹⁶⁰

Η Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ καλούταν πια να διαχειριστεί το μεγάλο ζήτημα της διαπραγμάτευσης των βάσεων με την Αμερική, καθώς προεκλογικά το συγκεκριμένο ζήτημα αποτέλεσε «Σύμβαση με τον Λαό».¹⁶¹ Καθ' όλη τη διάρκεια των Ελληνοαμερικανικών διαπραγματεύσεων καλλιεργήθηκε μια ατμόσφαιρα από τον φιλοκυβερνητικό τύπο, στην οποία οι Η.Π.Α χαρακτηρίζονταν από διάθεση «αντεκδίκησης και ταπείνωσης της Αλλαγής και του Λαού».¹⁶²

Η συμφωνία που επετεύχθη μεταξύ των δύο πλευρών εξελίχθηκε σε ένα επικοινωνιακό παιχνίδι με τις λέξεις. Η συμφωνία, σύμφωνα με την Ελληνική Κυβέρνηση, προέβλεπε την οριστική απομάκρυνση των βάσεων το 1988, ωστόσο βασική προϋπόθεση αποτελούσε το ΠΑΣΟΚ να βρίσκεται ακόμα στη κυβέρνηση.¹⁶³

Όταν η Συμφωνία έφτασε προς ψήφιση στη Βουλή, η Νέα Δημοκρατία τη χαρακτήρισε ως επισφράγισμα της δυτικής πλευσης της χώρας, η οποία προστατεύει

¹⁵⁷ *Ελευθεροτυπία*, «Ομιλία Γ. Ράλλη στη Θεσσαλονίκη», 22.9.1981

¹⁵⁸ *Ελευθεροτυπία*, 21.9.1981

¹⁵⁹ Αγόρευση Α. Παπανδρέου, Ανάγνωση Προγραμματικών Δηλώσεων, Επίσημα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Περίοδος Δ', Σύνοδος Δ', 22.6.1985

¹⁶⁰ *Έθνος*, 19.10.1981

¹⁶¹ Λαλιούτη, *ό.π.*, σελ. 367

¹⁶² *Ό.π.*, σελ. 368

¹⁶³ *Έθνος*, 10.9.1983

τα ελληνικά συμφέροντα και την εθνική άμυνα.¹⁶⁴ Το ΚΚΕ αρνήθηκε να συμμετάσχει στη ψηφοφορία καταγγέλλοντας τη συμφωνία ως παραβίαση της λαϊκής εντολής που έλαβε το ΠΑΣΟΚ το 1981, ζητώντας επιπλέον από τη Κυβέρνηση να καταφύγει στη διεξαγωγή δημοψηφίσματος.¹⁶⁵

Η υπογραφή των συμφωνιών για τις βάσεις αλλά και η ευρύτερη στάση της Κυβέρνησης προς το ΝΑΤΟ αποτέλεσαν πεδίο έντονων επικρίσεων για το ΠΑΣΟΚ.¹⁶⁶ Ο Παπανδρέου από τη πλευρά του δήλωνε ότι μια ενδεχόμενη αποχώρηση της χώρας από το ΝΑΤΟ θα έθετε σε κίνδυνο την εδαφική της ακεραιότητα. Ωστόσο, διατύπωνε ότι η θέση της Ελλάδας είχε ισχυροποιηθεί και ήταν διατεθειμένη να λειτουργεί ανεξάρτητα τόσο από τις Η.Π.Α όσο και από το ΝΑΤΟ.¹⁶⁷

Η Μεταπολίτευση έλαβε ουσιαστικά τέλος το 1989. Η χώρα βρισκόταν σε εσωτερική κρίση εξαιτίας του σκανδάλου Κοσκωτά που τάραξε τα πολιτικά νερά, κλυδωνίζοντας τη δυναμική του ΠΑΣΟΚ. Επιπλέον, το διαφαινόμενο τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχε αποδυναμώσει σημαντικά τις αντιαμερικανικές εκδηλώσεις. Ταυτόχρονα, ανέτειλε στη θέση του αντιδεξιού λόγου ο αντι-πασοκικός, στα πλαίσια του οποίου σχηματίστηκε τη περίοδο Ιουλίου- Οκτωβρίου 1989 βραχύβια Κυβέρνηση μεταξύ Νέας Δημοκρατίας και Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου που όμως δεν τελεσφόρησε.¹⁶⁸

Η Τρομοκρατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη

Η Οργάνωση της 17 Νοέμβρη, αποτέλεσε τη μεγαλύτερη τρομοκρατική οργάνωση της χώρας από το 1975 έως το 2002 οπότε και εξαρθρώθηκε. Η οργάνωση αυτοπροσδιοριζόταν ως Μαρξιστική, Αντικαπιταλιστική ενώ έντονα διαφαινόταν και ο αντιαμερικανικός της χαρακτήρας. Η 17 Νοέμβρη ευθύνεται για τη δολοφονία πολιτικών προσώπων, ξένων ακολούθων, δημοσιογράφων, επιφανών προσώπων καθώς και συνεργάτες του δικτατορικού καθεστώτος.

¹⁶⁴ Αγόρευση Κων/νου Μητσοτάκη, Επίσημα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Περίοδος Γ', Σύνοδος Γ', 31.10.1983

¹⁶⁵ Αγόρευση Αντώνη Αμπατιέλου, Επίσημα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Περίοδος Γ', Σύνοδος Γ', 31.10.1983

¹⁶⁶ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 370

¹⁶⁷ Τα Νέα, «Δηλώσεις Α. Παπανδρέου στη Στοκχόλμη», 25.10.1983, σελ. 7

¹⁶⁸ Λαλιούτη, ό.π, σελ. 372- 374

Μετά από κάθε της ενέργεια η οργάνωση συνήθιζε να αποστέλλει προκηρύξεις στα έντυπα μέσα αναλαμβάνοντας την ευθύνη και εξηγώντας τους λόγους για τους οποίους προέβαιναν στη κάθε ενέργεια. Τα ηγετικά πρόσωπα της οργάνωσης αποτέλεσαν, μεταξύ άλλων, οι Δημήτρης Κουφοντίνας, Αλέξανδρος Γιωτόπουλος και Σάββας και Χριστόδουλος Ξηρός.

Στο συγκεκριμένο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, θα ασχοληθούμε μόνο με τον αντιαμερικανικό χαρακτήρα της οργάνωσης, και πιο συγκεκριμένα με τις δολοφονίες του Σταθμάρχη της CIA στην Ελλάδα Ρίτσαρντ Γουέλς, του Αμερικανού στρατιωτικού Τζορτζ Τσάντες και του Αμερικανού στρατιωτικού ακολούθου Γουίλιαμ Νόρντιν, ενώ θα παρατεθεί και απόσπασμα από την απολογία του Δημήτρη Κουφοντίνα όπου γνωστοποιείται ο αντιαμερικανικός προσανατολισμός της οργάνωσης.^{169 170}

Η δολοφονία του Ρίτσαρντ Γουέλς το 1975, αποτέλεσε και τη πρώτη ενέργεια της νεοσύστατης τότε 17 Νοέμβρη. Στη διακήρυξη που εξέδωσε μετά τη δολοφονία του Αμερικανού στρατιωτικού αναφέρονταν τα εξής:

ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΗΣ ΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

«Σε πρόσφατο λόγο του, ο Φορντ δήλωσε τελείως κυνικά ότι οι Αμερικάνοι δε θα διστάζουν να επεμβαίνουν ανοιχτά στα εσωτερικά των άλλων χωρών όταν το απαιτούν τα συμφέροντα τους. Παρόμοιες δηλώσεις είχε κάνει στο παρελθόν κι ο Κίσιγκερ. Τα δύο φερέφωνα του ιμπεριαλισμού παρατούν ξετσίπωτα τους κανόνες του διπλωματικού παιχνιδιού και της παραδοσιακής δυτικοευρωπαϊκής υποκρισίας. Φυσικά, θεωρούν ότι οι άλλοι είναι υποχρεωμένοι να πάρουν τους κανόνες αυτούς απέναντι τους. Είναι η λογική του τυράννου, του καταπιεστή, του χωροφύλακα των λαών. Απλώς σήμερα, παρατώντας τα προσχήματα, την διαλαλούν με τον πιο ωμό τρόπο, γιατί στην πράξη από χρόνια τώρα την έχουν εφαρμόσει. Είναι η λογική που αιματοκύλισε το Βιετνάμ και που ανέτρεψε τον Αλλιέντε, στηρίζει τον Πινοσέτ, που στήριζε το Φράνκο. Είναι η λογική του αδίστακτου και απροκάλυπτου εγκλήματος που δε θεωρεί ανήθικο τον τουφεκισμό των πέντε Βάσκων πατριωτών αλλά σίγουρα θεωρεί ανήθικη και απαράδεκτη την εκτέλεση των δικών της πρακτόρων.

¹⁶⁹ Καθημερινή, 23.12.1975

¹⁷⁰ Τα Νέα, 35 χτυπήματα της 17Ν ζητούν «πρόσωπα», Ηρειώτου Ματίνα, 25.7.2002, Διαθέσιμο: <https://www.tanea.gr/2002/07/25/greece/35-xytipimata-tis-17n-zitoun-proswpa/> [25.10.2022]

Ο Λαός μας όμως ξέρει καλά ποιος είναι ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός, ο υπ' αριθμόν ένα εχθρός του λαού μας, ο κύριος υπεύθυνος, με τους ντόπιους φασίστες, για τα απειράριθμα δεινά, συμφορές και εγκλήματα σε βάρος του λαού μας, εδώ και δεκαετίες. Όπου κι αν στρέψουμε το βλέμμα μας, θα δούμε το δάχτυλο της CIA από πίσω. Είτε στην εκτέλεση του ηρωικού αγωνιστή Μπελογιάννη, είτε στις συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου, είτε στις εκλογές βίας και νοθείας του '61, είτε στην ανατροπή του Παπανδρέου το '65 και την δημιουργία των αποστατών, είτε στο πραξικόπημα του '67 και την υποστήριξη της εφτάχρονης τυραννίας, είτε στη μεγαλύτερη πρόσφατη προδοσία, την προδοσία της Κύπρου, με 200.000 πρόσφυγες, ποτάμια δάκρυα, αίμα και πόνο, και τον Κίσιγκερ να εκφράζει τα "ανθρωπιστικά του αισθήματα". Και τα εγκλήματα και οι συνωμοσίες τελειωμό δεν έχουν. Συνεχίζονται σήμερα, με τη συμμετοχή και τη συνενοχή της ελληνικής κυβέρνησης, πίσω απ' τη πλάτη του λαού, τόσο για τη διχοτόμηση της Κύπρου και για τα πετρέλαια και τον έλεγχο του Αιγαίου για τα οποία δεν θα διστάζει ο ιμπεριαλισμός να μας σπρώξει σε πόλεμο με την Τουρκία εφόσον έτσι θα εξυπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντά του.»

[...]Έτσι, αποφασίσαμε να εκτελέσουμε παραδειγματικά τον αρχιπράκτορα της CIA κι αρχηγό του κλιμακίου της στην Ελλάδα Ρίτσαρντ WELCH που κάτω από διπλωματική κάλυψη, και με τη βοήθεια των πέντε αρχηγών τομέων της CIA στην Ελλάδα, διευθύνει ένα πελώριο δίκτυο, αληθινή στρατιά ντόπιων έμμισθων πρακτόρων, μέσα στην Κυβέρνηση, τα Υπουργεία, το Στρατό, την Ασφάλεια, μέρος απ' τα κόμματα και μέρος του Τύπου, πέμπτη φάλαγγα του ιμπεριαλισμού στη χώρα μας.

Ο Ρίτσαρντ WELCH, σαν αρχηγός, είναι συνυπεύθυνος για όλα τα εγκλήματα που έκανε η CIA σε βάρος του λαού μας. Δεν είναι κανένας απλός υπαλληλάκος, δεν είναι απλό εκτελεστικό όργανο, αλλά αρχηγός με συγκεκριμένη προσωπική ευθύνη στις αποφάσεις. Κι η ευθύνη του γίνεται ακόμη μεγαλύτερη απ' τη μακρόχρονη προϋπηρεσία του στην Ελλάδα στη δεκαετία 50-60 και στην Κύπρο το 60-64. [...] ¹⁷¹

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η 17N δεν έθετε στο στόχαστρο της τον Αμερικανικό λαό, αλλά τον ιμπεριαλισμό των Η.Π.Α ο οποίος προερχόταν από την κυρίαρχη πολιτική ελίτ της χώρας. Σύμφωνα με την οργάνωση, η πολιτική των Αμερικανών σε συνδυασμό με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον άλλων κρατών αποτελούσαν τον κύριο υπεύθυνο των δεινών που βίωναν οι λαοί και ήταν

¹⁷¹ Προκηρύξεις 17N, 1975-12 Γουέλς

συνυφασμένος με την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας και των εθνικών παραχωρήσεων και υποχωρήσεων των εγχώριων κυβερνήσεων. Υπό το πρίσμα των παραπάνω συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη μελέτη των προκηρύξεων της οργάνωσης, παρατίθεται απόσπασμα από τη δεύτερη δολοφονία Αμερικανού υπηκόου από την οργάνωση, του στρατιωτικού Τζαντ.

[...]Χτυπώντας τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό, δεν αγωνιζόμαστε για να φύγουν οι Βάσεις κι οι Αμερικανοί και να συνεχιστεί το ίδιο κοινωνικό καθεστώς όπως ενδεχόμενα νομίζουν ή πάνε να παρουσιάσουν μερικοί. Το πρόβλημα της ιμπεριαλιστικής εξάρτησης είναι το κύριο πρόβλημα της χώρας μας και δεν είναι ζήτημα εξωτερικό ή εθνικό και όχι κοινωνικό όπως πάλι παρουσιάζουν άλλοι, παρότι έχει και μια εθνική διάσταση, πού όσο δεν πρέπει να αγνοείται, άλλο τόσο δεν πρέπει να απομονώνεται καινά προβάλλεται αποκλειστικά. Αντίθετα είναι το κατεξοχήν κοινωνικό πρόβλημα σήμερα για τη χώρα μας από το οποίο πηγάζουν μια σειρά άλλα άμεσα κοινωνικά προβλήματα, όχι με την έννοια ότι οι Αμερικανοί τα δημιουργούν, αλλά ότι είναι αναγκαίες συνέπειες της θέσης πού δίνεται στην Ελλάδα μέσα στον διεθνή ιμπεριαλιστικό καταμερισμό της εργασίας και του συγκεκριμένου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης πού της επιβλήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες, από το δυτικό ιμπεριαλιστικό κατεστημένο, από την ηγεμονία των ΗΠΑ και με την άμεση επιτήρηση τον χωροφύλακα, πού ναι κύρια οι στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής των ΗΠΑ στην περιοχή.[...]

[...]Αναλαμβάνουμε λοιπόν, την πολιτική ευθύνη για την σημερινή εκτέλεση ενός μεσαίου στελέχους της αμερικάνικης στρατιωτικής αποστολής και βροντοφωνάζουμε μαζί με τον λαό:

ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΕΣ ΔΕ ΣΑΣ ΘΕΛΕΙ Ο ΛΑΟΣ ΠΑΡΤΕ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ ΣΑΣ ΚΑΙ ΕΜΠΡΟΣ Ο ΑΓΩΝΑΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Απρίλης 84 Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη¹⁷²

Στο ίδιο πλαίσιο, πραγματοποιήθηκε και η τρίτη δολοφονία Αμερικανού ακολούθου στη χώρα τον Νοέμβριο του 1983, αυτή τη φορά το θύμα ήταν ο στρατιωτικός Τζόρτζ Τσάντες, ενώ η προκήρυξη που ακολούθησε της δολοφονίας του ανέφερε:

[...]αποφασίσαμε να χτυπήσουμε σήμερα έναν από τους κυριότερους στρατιωτικούς μηχανισμούς του αμερικανικού ιμπεριαλισμού στη χώρα μας, εκτελώντας ένα από τα

¹⁷² Προκηρύξεις 17N, 1984-04 Για Τζαντ

σημαντικότερα ανώτερα στελέχη του, όπως και τον οδηγό-γορίλα σωματοφύλακά του[...]¹⁷³

Η τελευταία δολοφονία Αμερικανού υπηκόου, στο διάστημα που μας απασχολεί, πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1988, με θύμα τον Γουίλιαμ Νόρντιν, στο στόχαστρο αυτή τη φορά η οργάνωση έθετε αφενός την ιμπεριαλιστική στρατηγική της Αμερικής, ενώ, αφετέρου στοχοποιούσε όλα τα Ελληνικά κόμματα και σώματα ασφαλείας για την υποτέλεια τους επιρρίπτοντας ταυτόχρονα ευθύνες στον Καραμανλή για την απώλεια της Κύπρου. Πιο συγκεκριμένα:

Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ ΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΠΙΣΩ ΑΠ' ΤΙΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΥ

ΧΟΥΝΤΑ, ΝΔ, ΠΑΣΟΚ, ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΞΕΠΟΥΛΗΣΑΝ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η σημερινή αντιιμπεριαλιστική ενέργεια μας αποτελεί το δεύτερο σκέλος αυτής που έγινε στις 23 του Μάη, όταν χτυπήσαμε με βόμβες 4 αυτοκίνητα διπλωματών του Τούρκικου δικτατορικού και ρατσιστικού καθεστώτος.

[...] Πέρα όμως απ' την εξώφθαλμη κι αυταπόδεικτη ευθύνη του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού για την κυπριακή τραγωδία και τις τούρκικες διεκδικήσεις, υπάρχουν ευθύνες και στο εσωτερικό της χώρας. Λέγαμε λοιπόν ότι ευθύνες έχουν στο πολιτικό επίπεδο τόσο η χούντα, όσο και η Ν.Δ. και το ΠΑΣΟΚ, στο δε στρατιωτικό οι ηγεσίες των Ενόπλων Δυνάμεων απ' τη Δικτατορία μέχρι σήμερα. Αυτή την άποψη θα αναπτύξουμε σήμερα.[...]

[...] Ας θυμίσουμε εδώ ότι πρόσφατα αποκαλύφθηκε ότι η CIA είχε δύο πληροφοριοδότες, δηλαδή πράκτορες για να λέμε τα πράγματα με το όνομα τους, μέσα στην κυβέρνηση Καραμανλή του 74. Αυτό το σημαντικό στοιχείο, που συνδέεται άμεσα με τη στάση της Κυβέρνησης Καραμανλή στο δεύτερο Αττίλα, θάφτηκε απ' το σύνολο του τύπου, κι ενώ όλοι γνωρίζουν ποιος είναι ο ένας, που κατείχε καίρια θέση, απ' τους πράκτορες της CIA.[...]

¹⁷³ Το Βήμα, Το μυστικό της δολοφονίας του Τσάντες, Β. Γ. Λαμπρόπουλος, 29.9.2002, Διαθέσιμο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/to-mystiko-tis-dolofonias-toy-tsantes/> [25.10.2022]

[...] Οι ενέργειες αυτές θα συνεχιστούν και θα ενταθούν μέχρις ότου φύγει ο τελευταίος Τούρκος στρατιώτης απ' την Κύπρο, κι ο τελευταίος Αμερικάνος στρατιωτικός απ' τη χώρα μας.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

ΓΙΑ ΤΗ ΛΑΪΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΜΕ ΛΑΪΚΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ ΑΜΕΣΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

*ΓΙΑ ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟ ΜΕ ΑΜΕΣΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
ΑΠΟ ΑΙΡΕΤΑ ΚΙ ΑΝΑΚΛΗΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ*

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ¹⁷⁴

Τέλος, κλείνοντας το συγκεκριμένο κεφάλαιο, αξίζει να παραθέσουμε ένα απόσπασμα από την απολογία του Δημήτρη Κουφοντίνα, η οποία ουσιαστικά αποτελεί ένα μανιφέστο των θέσεων της τρομοκρατικής οργάνωσης και για άλλη μια φορά καθίσταται φανερός ο αντιαμερικανικός προσανατολισμός της.

[...] Τον Δεκέμβρη του '75 μια ομάδα αγωνιστών εκτελεί τον σταθμόρχη της CIA στην Ελλάδα. Δεν ήταν δυνατόν να υπάρξει πιο ξεκάθαρη και δικαιολογημένη ενέργεια. Ο σταθμόρχης της CIA ήταν και είναι το μακρύ χέρι της Αμερικάνικης κυριαρχίας στην χώρα μας. Επικεφαλής μιας 5ης φάλαγγας μερικών εκατοντάδων πρακτόρων, 300 με 400 προδικτατορικά σύμφωνα με τον αναλυτή Κάτρι, τοποθετημένο σε νευραλγικές θέσεις στην κυβέρνηση, στον κρατικό μηχανισμό, τις Ένοπλες Δυνάμεις, στα Κόμματα, τον Τύπο ελέγχει και κατευθύνει την πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας ανάλογα με τα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ο Ελληνικός λαός ήξερε τί ήταν η CIA, ήξερε τον ρόλο της από τον εμφύλιο έως τότε. Στις εκλογικές αναμετρήσεις ιδιαίτερα το '61 της βίας και νοθείας, στο στήσιμο του παρακράτους και την δολοφονία Λαμπράκη, στα Ιουλιανά, στη δικτατορία και την πρόσφατη τότε Κυπριακή τραγωδία. Ήξερε και επιδοκίμασε την ενέργειά μας. Όπως είπε πρόσφατα ο Καθηγητής κ. Φίλιας οι προδοσίες τύπου Κύπρου ξεπλένονται μόνο με αίμα. Είναι και αυτός τρομοκράτης; Τί έχει συμβεί και δεν έχει ανοίξει ακόμα ο φάκελος της Κύπρου; Πού είναι η Βουλή και η δικαιοσύνη σας, πού είναι η δημοκρατία; [...]

¹⁷⁴ Προκηρύξεις 17Ν, 1988-06-14 Για Νορντίν

[...]Όποιος επιλέγει τον δρόμο της επανάστασης αναζητεί και τις ανάλογες άμεσες δράσεις, τα μέσα πάλης και την ηθική που ταιριάζει στα συμφέροντα της τάξης του, της πλειοψηφίας του κόσμου της εργασίας, των ανίσχυρων, των φτωχών, των θυμάτων της εκμετάλλευσης. Σε αυτή την Αριστερά ανήκει η 17N, στην Αριστερά του Λένιν, του Τσε και του Άρη, στην Αριστερά της Οκτωβριανής, της Ισπανικής, της Κινέζικης, της Κουβανέζικης Επανάστασης. Στην Αριστερά του ΕΛΑΣ και του δημοκρατικού στρατού, στην Αριστερά των ανταποικιακών επαναστάσεων από την Αλγερία ως το Βιετνάμ, στην Αριστερά των εξεγέρσεων του Μάη του '68 και του Νοέμβρη του '73, στην Αριστερά των ανταρτικών της πόλης.[...]

[...]Όμως η δράση της 17N έχει τα ίδια χαρακτηριστικά της αντάρτικης δράσης. Χαρακτήρισαν την πρακτική της 17N ως τρομοκρατία. Εμείς απαντάμε: όχι. Η 17N στρεφόταν εναντίον στόχων - συμβόλων του ιμπεριαλισμού και του καπιταλισμού. Και πράγματι, κατάφεραν να τους τρομοκρατήσει.

Η Αμερικάνικη Πρεσβεία στη μικρή μας χώρα, ήταν η πρώτη σε ύψος δαπανών, για λόγους ασφαλείας σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι μυστικές υπηρεσίες όλων των μεγάλων Δυτικών χωρών, έστελναν τους καλύτερους σπεσιαλίστες τους, ξόδευαν αμύθητα ποσά για έρευνες και πληροφορίες. Οι μεγαλο-βιομήχανοι και εφοπλιστές ύψωναν φρούρια, δημιουργούσαν στρατιές σωματοφυλάκων, ξόδευαν τεράστια ποσά για παράλληλες έρευνες για να βρουν τη 17N, για να θωρακίσουν τα αυτοκίνητά τους, να τα εξοπλίσουν με ηλεκτρονικά αντίμετρα.[...] ¹⁷⁵

¹⁷⁵ Απολογία Δημήτρη Κουφοντίνα, Κατά τη Δίκη του, 24 Ιουλίου 2003

Επίλογος- Συμπεράσματα

Ο αντιαμερικανισμός αποτέλεσε ένα φαινόμενο παγκόσμιας έκτασης μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Αυτό οφείλεται κατά βάση σε δύο παράγοντες. Ο πρώτος λόγος έχει τη ρίζα του στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου όπου επικρατούσε η προπαγάνδα των δύο κυρίαρχων πόλων, της Αμερικής και της Σοβιετικής Ένωσης. Αναπόφευκτα επομένως, οι χώρες που ανήκαν στο «Σιδηρούν παραπέτασμα» ή έστω βρίσκονταν φιλικά προσκείμενα στη Σοβιετική Ένωση ή ακολουθούσαν αντί-Δυτική πολιτική εν γένει, χαρακτηρίζονταν από αντιαμερικανικά αισθήματα.

Η δεύτερη εκδήλωση αντιαμερικανισμού συναντάται σε χώρες οι οποίες είτε βρίσκονταν υπό Αμερικανική κηδεμονία, είτε διατηρούσαν ανεξάρτητη πολιτική από τις δυο υπερδυνάμεις και απλά καταδίκάζαν την επεμβατικότητα και τις ιμπεριαλιστικές της βλέψεις.

Στη δεύτερη περίπτωση ανήκει η Ελλάδα. Ο αντιαμερικανισμός που αναπτύχθηκε στη χώρα ήταν συνυφασμένος με την αλλαγή κηδεμονίας της χώρας. Μέχρι και το 1947 η Ελλάδα αποτελούσε γεωγραφικό σημείο εξυπηρέτησης Βρετανικών συμφερόντων, επομένως για μια πληθυσμιακή μερίδα, ιδιαίτερα της Αριστεράς, η Βρετανία αποτελούσε τον εσωτερικό εχθρό που «κινεί» τα πολιτικά νήματα. Με την απομάκρυνση των Βρετανών, το κενό καλύφθηκε αμέσως από τους Αμερικανούς, οι οποίοι στα πλαίσια της οικονομικής ενίσχυσης στην Ελλάδα μέσω του Δόγματος Τρούμαν και του σχεδίου Μάρσαλ διείσδυσαν στο πολιτικό σκηνικό, ορίζοντας τη πολιτική γραμμή της χώρας κατά το δοκούν.

Από τη πρώτη στιγμή της Αμερικανικής εμπλοκής στην Ελλάδα, όπως είδαμε, οι αντιπολιτευτικές εφημερίδες ήδη μιλούσαν για δουλοπρέπεια της χώρας και επεσήμαιναν την έλλειψη εθνικής βούλησης. Καθ' όλη τη περίοδο που μελετάμε έως και το 1989, η θέση της Αριστεράς ήταν πάγια κατά των Αμερικανών και μέχρι τέλους απαιτούσε την απομάκρυνση των στρατιωτικών βάσεων από τη χώρα και την απόκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας, μακριά από τη κηδεμονία άλλων χωρών. Στη προσπάθειά της να διεγείρει τα αντιαμερικανικά ανταντακλαστικά του λεγόμενου «προοδευτικού τόξου» υιοθέτησε και η ίδια ακραία συντηρητικές θέσεις σε θέματα πολιτισμού, με κύριο χαρακτηριστικό την κινδυνολογία ενάντια στην αλλοτρίωση που προκαλεί στα ήθη και στα έθιμα του τόπου ο εξαμερικανισμός της κοινωνίας.

Ο Κεντρώος χώρος γρήγορα ήρθε σε σύγκλιση με την Αριστερά στο πεδίο του αντιαμερικανισμού. Τη μόνη διαφοροποίηση που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε είναι η πιο μετριοπαθής στάση του Κεντρώου τύπου, ο οποίος όντας πολέμιος του αμερικανικού ιμπεριαλισμού, απέφυγε να ασκήσει έντονη αντιπολίτευση στο ΠΑΣΟΚ μετά τη συμφωνία που σύνηψε με τους Αμερικανούς για τις βάσεις.

Ο Δεξιός χώρος ανέκαθεν διατηρούσε φιλοδυτικό προσανατολισμό, δεν πρέπει να αγνοούμε άλλωστε ότι η Δύση πρωτοστατούσε στον αγώνα κατά του Κομμουνισμού. Ωστόσο, σε περιόδους έντονης πολιτικής αστάθειας και κρίσεων, όπως ήταν οι οξύνσεις του Κυπριακού, και ο Δεξιός χώρος εναντιώθηκε, άλλοτε εντονότερα και άλλοτε ηπιότερα, στον ρόλο που διαδραμάτιζαν για τα ελληνικά συμφέροντα οι Η.Π.Α.

Τέλος, σε ότι έχει να κάνει με τη κοινωνική βάση της χώρας, και αυτή ήταν διχασμένη για το ρόλο της Αμερικής αφού ο ίδιος ο λαός αποτελεί τον εκπρόσωπο όλων των ιδεολογικών χώρων. Ωστόσο, οι Αντιαμερικανικές εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν σε άλλες χώρες, κυρίως τη δεκαετία του 60' με την αμερικανική εμπλοκή στο Βιετνάμ, δεν παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα, τουλάχιστον με την ίδια διάρκεια. Υπό το πρίσμα της έντασης των λαϊκών διαδηλώσεων κατά της Αμερικής, αυτές όπως είδαμε εκδηλώνονταν σχεδόν σε κάθε πολιτική και στρατιωτική κρίση που αντιμετώπιζε η χώρα αφού για τους διαδηλωτές η Αμερική υποκινούσε τις πολιτικές εξελίξεις, επομένως η αντιαμερικανική μορφή που χαρακτήριζε τις διαμαρτυρίες μοιάζει κάτι που προκύπτει ως φυσικό επακόλουθο της πολιτικής κατάστασης του τόπου

Ακραία αποκορύφωση του αντιαμερικανισμού αποτέλεσε η τρομοκρατική οργάνωση της 17 Νοέμβρη η οποία εφήρμοσε μια βίαιη τακτική, λαϊκών δικαστηρίων, δολοφονώντας, μεταξύ άλλων, Αμερικανούς υπηκόους, υποδεικνύοντας τους ως τα εκτελεστικά όργανα του αμερικανικού ιμπεριαλισμού στη χώρα.

Αναμφίβολα, το διάστημα μεταξύ 1945- 1991 αποτέλεσε μια περίοδο κατά την οποία οι πολιτικοί και κοινωνικοί συσχετισμοί ήταν τόσο βαθιοί που ακόμα και σήμερα μπορούμε να εντοπίσουμε τα ανεξίτηλα σημάδια που άφησαν ως παρακαταθήκη σε κάθε πτυχή τόσο της Ελληνικής όσο και της Ευρωπαϊκής ιστορίας. Σε αυτό το πλαίσιο των μεγάλων μεταπολεμικών μετασχηματισμών, μπορεί να γίνει κατανοητός και να ερμηνευθεί ο αντιαμερικανισμός που χαρακτήρισε την ελληνική όπως και άλλες κοινωνίες της εποχής.

Βιβλιογραφία

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Νικητές και Ηττημένοι, 1949-1974, Νέοι Ελληνικοί Προσανατολισμοί: ανασυγκρότηση και ανάπτυξη, 9ος Τόμος [Βιβλίο] / συγγρ. Συλλογικό. - Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, Ιούλιος 2004.

Ανάγκη Ομοκέντρου Δράσεως [Άρθρο] // Εκκλησία. - 15.8.1958. - 16.

Ελλάδα: Βιογραφία ενός Σύγχρονου Έθνους [Συνέδριο] / συγγρ. Beaton Roderick. - Αθήνα : Πατάκη, Ιούλιος 2020.

Εντυπώσεις απο την Αμερική [Επιθεώρηση] / συγγρ. Θεοτοκάς Γεώργιος. - [s.l.] : Νέα Εστία, 15.8.1957. - 723 : Τόμ. ΞΒ.

Η Διασπορά στον Ελληνικό Κινηματογράφο: επιδράσεις και επιρροές στη θεματολογική εξέλιξη των ταινιών της περιόδου 1945-1986 [Βιβλίο] / συγγρ. Σωτηροπούλου Χριστίνα. - Αθήνα : Θεμέλιο, 1995.

Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1830-1981 [Βιβλίο] / συγγρ. Σβολόπουλος Κωνσταντίνος. - Αθήνα : Εστία, 2019.

Η Ελληνική πολιτική μετά τον Εμφύλιο πόλεμο. Κοινοβουλευτισμός και Δικτατορία [Βιβλίο] / συγγρ. Ρίζας Σωτήρης. - Αθήνα : Καστανιώτης, 2008.

Η μυθολογία της Αμερικής [Βιβλίο] / συγγρ. Βασιλικός Βασίλης. - Αθήνα : Εστία, 1964.

Η Νεολαία Λαμπράκη τη δεκαετία του 1960, αρχειακές τεκμηριώσεις και αυτοβιογραφικές καταθέσεις [Βιβλίο] / συγγρ. Παπαθανασίου Ιωάννα. - Αθήνα : Ιστορικό Αρχείο Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., 2008.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Επετειακή Έκδοση για τα 200 Χρόνια από την Επανάσταση του 1821, Μέρος Α, Τόμος 36 [Βιβλίο] / συγγρ. Συλλογικό. - Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών, 2021.

Μόνοι στον Κόσμο, Ευρωπαίοι Συγγραφείς, Αντιαμερικανισμός και Αμερικανική Μοναξιά [Βιβλίο] / συγγρ. Τριανταφύλλου Σώτη. - Αθήνα : Πατάκη, Μάρτιος 2019.

Νεότερη Ελλάδα, Από τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας [Βιβλίο] / συγγρ. Gallant Thomas W.. - Αθήνα : Πατάκη, Απρίλιος 2019.

Ο Αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989 [Βιβλίο] / συγγρ. Λαλιούτη Ζηνοβία. - Αθήνα : Ασίνη, 2016.

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής απέναντι στον ανέκδοτο αγώνα [Ενότητα βιβλίου] / συγγρ. Μπότσιου Κωνσταντίνα // Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα / συγγρ. βιβλίου συνέδριο Διεθνές επιστημονικό. - Αθήνα : Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, 2008.

Οι Νέοι Χοροί [Άρθρο] // Εκκλησία. - 15.11.1956. - 17.

Το Κυπριακό στη Βουλή Των Ελλήνων, Τόμος Α', 1915-1956 Αγόρευση **Ιωάννη Πασσαλίδη** [Συνέδριο]. - Αθήνα : Επίσημα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Περίοδος Δ', Σύνοδος Α, 5.4.1956, 1997.

Το νόημα της Δημοκρατίας στην Αμερική [Επιθεώρηση] / συγγρ. Θεοτοκάς Γ.. - [s.l.] : Νέα Εστία, 1.1.1954. - 636 : Τόμ. 55.

Το φοιτητικό κίνημα στην Ελλάδα, Πολιτική ριζοσπαστικοποίηση και συλλογική δράση (1956-1964) Διδακτορική διατριβή [Βιβλίο] / συγγρ. Μωραιτίδης Μιχάλης. - Βόλος : Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, 2015.

Πρωτογενείς Πηγές

Τηλεγράφημα του εκπροσώπου της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Ελλάδα, Nobert Anscheutz προς την Ουάσιγκτον, Αθήνα 17 Σεπτεμβρίου 1965, Department of State, Central Files, POL 15 GREECE. Secert; Limdis διαθέσιμο: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v16/d206>

Α. Παπανδρέου, « Εισήγηση στην πρώτη συνεδρίαση της Κ.Ε του ΠΑΣΟΚ » 3.9.1977, Ξενοδοχείο Κίνγκς Πάλας πηγή: <https://www.kathimerini.gr/k/100yk/1045545/o-andreas-papandreoy-idryei-to-pasok/>

Εφημερίδα «Ριζοσπάστης» (1947-1989)

Η Καθημερινή (1949-1989)

Τα Νέα (1949-1989)

Αυγή (1952-1989)

Απογευματινή (1952-1989)

Έθνος (1949-1981)

Η Βραδυνή (1954-1981)

Εφημερίδα Μακεδονία (1973)

Ελευθεροτυπία (1975- 1989)

Ίδρυμα Κωνσταντίνου Καραμανλή, «Οι Λόγοι του Κωνσταντίνου Καραμανλή», Αθήνα 1976

Επίσημα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων
<https://library.parliament.gr/%CE%A8%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE>

[%BA%CE%AE-%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7/%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD/%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%bf%ce%b2%ce%bf%cf%85%ce%bb%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%cf%80%cf%81%ce%b1%ce%ba%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac](#)

Ιδρυτική Διακήρυξη του ΠΑΣΟΚ, *Ιδρυτική Διακήρυξη Βασικών Αρχών και Στόχων*, Διαθέσιμο στο: <https://kinimaallagis.gr/diakhyrxh/>

Απολογία Δημήτρη Κουφοντίνα, Κατά τη Δίκη του, 24 Ιουλίου 2003 Διαθέσιμο στο: https://www.youtube.com/watch?v=9Xxvmbm0OA&t=1503s&ab_channel=KostasK-arapialis

Προκηρύξεις της 17 Νοέμβρη